

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

**Realizace primární prevence na základních školách
ve vybraném středočeském mikroregionu**

**Implementation of primary prevention in primary schools in selected
Central Bohemian micro-region**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor: Bc. Lenka Homolová

Vedoucí práce: PaedDr. Eva Marádová, CSc.

Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)

Studijní obor: N SPG-VZ (7504T277, 7504T303)

2020

Praha

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Realizace primární prevence na základních školách ve vybraném středočeském mikroregionu“ vypracovala samostatně pod vedením vedoucího práce za použití uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Ve Vrchotových Janovicích dne

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé diplomové práce PaedDr. Evě Marádové, CSc. za cenné rady, ochotu, vstřícnost a celkovou podporu při psaní diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat za spolupráci všem vybraným školám a zvláště jejich školním metodikům prevence za spolupráci a jejich čas.

Název:

Realizace primární prevence na základních školách ve vybraném středočeském mikroregionu

Autor:

Bc. Lenka Homolová

Katedra:

Katedra speciální pedagogiky

Vedoucí práce:

PaedDr. Eva Marádová, CSc.

Abstrakt:

Diplomová práce je zaměřena na problematiku rizikového chování a jeho prevenci na základních školách vybraného středočeského mikroregionu. V práci jsou hodnoceny a porovnávány jednotlivé programy primární prevence daných škol. V návaznosti na tyto zjištění jsou analyzovány rozhovory se školními metodiky prevence a informace jsou o ně doplněny.

Cílem práce je zjistit jak jsou programy primární prevence vybraných škol realizovány a porovnat obsah programů se skutečnou realizací. Dalším cílem práce je zjistit a následně doporučit příklady dobré praxe, právě podle zkušeností těchto škol.

Celá práce je rozdělena na dvě základní části, kterými jsou teoretická východiska a praktická část zahrnující výzkumné šetření. Teoretická část seznamuje se současnou terminologií v rámci této problematiky. V praktické části je popsáno výzkumné šetření, které proběhlo ve dvou etapách. Nejprve byly analyzovány programy primární prevence z obsahové stránky a tato zjištění byla následně doplněna rozhovory se školními metodiky prevence škol vybraného středočeského mikroregionu.

Výstupem práce je souhrn zjištění obsahové analýzy v komparaci s rozhovory se školními metodiky prevence a souhrn doporučení formou příkladů dobré praxe, které se mohou stát inspirací všem školám.

Klíčová slova:

Rizikové chování, primární prevence, školní metodik prevence, školní program primární prevence, evaluace programů primární prevence

Název:

Implementation of primary prevention in primary schools in selected Central Bohemian micro-region

Author:

Bc. Lenka Homolová

Department:

Department of Special education

Supervisor:

PaedDr. Eva Marádová, CSc.

Abstract:

The diploma thesis is focused on the problem of risk behavior and its prevention in primary schools of selected Central Bohemian micro-region. The work evaluates and compares the individual programs of primary prevention of schools. In connection with these findings, interviews with school prevention methodologies are analyzed and information is supplemented.

The aim of this thesis is to find out how primary prevention programs of selected schools are implemented and to compare the content of programs with the actual implementation. Another aim of the thesis is to find out and recommend good practice, based on the experience of these schools.

The whole work is divided into two basic parts, which are theoretical basis and practical part including research. The theoretical part introduces the current terminology in this area. The practical part describes the research, which took place in two stages. First, the primary prevention programs were analyzed from the content and these findings were

subsequently supplemented by interviews with school prevention methodologies of schools in the selected Central Bohemian micro-region.

The output of the work is a summary of findings of content analysis in comparison with interviews with school prevention methodologies and a summary of recommendations in the form of examples of good practice, which can become an inspiration for all schools.

Keywords:

Risk behavior, primary prevention, school prevention methodologies, school primary prevention program, evaluation of primary prevention programs

Obsah

1	Úvod	10
	TEORETICKÁ VÝCHODISKA	12
2	Rizikové chování	12
2.1	Formy rizikového chování	12
3	Formy rizikového chování na ZŠ	13
3.1	Šikana.....	13
3.2	Kyberšikana.....	16
3.3	Závislostní chování	18
3.4	Agresivita	23
3.5	Záškoláctví	24
3.6	Syndrom rizikového chování	26
4	Vývojové aspekty rizikového chování se zaměřením na starší školní věk	27
4.1	Období pubescence	27
4.2	Období adolescence	27
5	Prevence rizikového chování	29
5.1	Primární prevence rizikového chování na základních školách	31
5.2	Školní primární prevence v jednotlivých oblastech rizikového chování	35
5.3	Školní metodik prevence.....	38
6	Evaluace programů primární prevence	40
	PRAKTICKÁ ČÁST	41
7	Cíl práce a metodologie výzkumného šetření	41
8	Komponenty obsahové analýzy	43
9	Obsahová analýza programů primární prevence vybraných škol a rozhovory se školními metodiky prevence	48
10	Shrnutí výsledků	65
11	Příklady dobré praxe	67
12	Závěr	73

13	Seznam tabulek a grafů.....	75
14	Zdroje	76
15	Přílohy	82
15.1	Transkripce rozhovorů se školními metodiky prevence	82

1 Úvod

V současném světě se naskýtá plno příležitostí k rizikovému chování. Žáci základních škol patří v tomto směru mezi jednu z nejrizikovějších skupin. Preventivně působit na děti školního věku není jen úkolem rodin, ale i škol, ve kterých žáci tráví podstatnou část svého života. K těmto účelům je na každé základní škole pověřen školní metodik prevence, který s pomocí ostatních pedagogických pracovníků a vedení školy zajišťuje primární prevenci prostřednictvím programu primární prevence.

Diplomová práce je zaměřena na realizaci primární prevence na vybraných základních školách a práci školního metodika prevence. Cílem práce je zjistit, jak jsou připraveny a v jaké míře realizovány programy primární prevence v několika základních školách z mikroregionu, který se nachází ve Středočeském kraji.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části. Těmi jsou teoretická východiska a praktická část.

Teoretická východiska slouží k přiblížení dané problematiky z hlediska ucelených termínů, odborných zdrojů a pohledu odborníků. Tato část obsahuje informace o tom co je to rizikové chování, jak v obecné rovině, tak i z hlediska jeho jednotlivých forem. Dále přibližuje tematiku z pohledu vývojové psychologie a vývojových aspektů rizikového chování ve starším školním věku. Další část je zaměřena na prevenci a její druhy. Pro tuto práci je stěžejním tématem prevence ve školním prostředí. Teoretická část proto obsahuje informace o náležitostech a významu programu primární prevence, který je povinnou dokumentací každé základní školy a je základem pro její činnost v oblasti prevence. Popisuje školní primární prevenci z pohledu jednotlivých typů rizikového chování a v neposlední řadě i povinnosti a náplň práce školního metodika prevence.

Praktická část předkládá popis a výsledky výzkumného šetření. Toto šetření proběhlo ve dvou etapách. Nejprve byly od vybraných škol získány programy primární prevence, které byly po obsahové stránce zanalyzovány, a tak bylo zjištěno, zda obsahují všechny důležité části, které má školní program primární prevence obsahovat.

Druhým krokem bylo provedení rozhovorů se školními metodiky prevence těchto vybraných škol. Pro tyto rozhovory bylo určeno několik základních otázek a zároveň byli školní metodici prevence dotazováni na realizaci programů primární prevence i na problémy spojené s plněním jejich funkce ve škole. Z rozhovorů se školními metodiky prevence bylo vybráno několik efektivních aktivit, které jsou v práci podrobně popsány a mohou sloužit jako příklady dobré praxe k dalšímu využití, neboť sdílení funkčních prvků primární prevence je nezastupitelné.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

2 Rizikové chování

Rizikové chování je takové chování, v jehož důsledku je ohrožen sám jedinec, jeho okolí nebo celá společnost. Jedná se o rizika zdravotní, sociální, výchovná nebo psychologická. Termín rizikové chování se často v literatuře objevuje pod starším pojetím sociálně patologické chování či sociálně patologické jevy, jedná se o pojem, který se již nepoužívá a je považován za stigmatizující. (Miovský et al., 2015)

Mezi příčiny rizikového chování podle Sixty, Traxlera a Burdové (2012) patří osobnost jedince, genetická predispozice, prostředí, ve kterém vyrůstá nebo se pohybuje, příležitost a aktuální potřeba.

Fenomén rizikového chování je multidisciplinární. Zabývají se jím mnohé vědecké obory, jako například medicína, sociologie, psychologie nebo pedagogika. Z medicínského pohledu je na rizikové chování pohlíženo jako na jev, který ovlivňuje zdraví a nemoc. Sociologové a psychologové se shodují, že rizikové chování má psychosociální dopad na jedince, a to zejména v oblasti kognice, emocionality a budování sociálních vztahů. Z čistě sociologického hlediska by se rizikové chování dalo popsat jako jednání, kterým jedinec porušuje obecně přijímané sociální normy. Jedná se tedy o nerespektování či odmítání obecných pravidel dané společnosti. (Miovský et al. 2015, Kajanová, 2014)

2.1 Formy rizikového chování

Podle Miovského et al. (2015) bývá mezi formy rizikového chování nejčastěji zařazováno několik jevů. Mezi ně patří rizikové zdravotní návyky, kam je zařazeno například pití alkoholu, kouření cigaret, užívání drog, nezdravé stravovací návyky, nedostatek či nadbytek pohybu.

Dalším jevem je rizikové sexuální chování, k němuž se řadí například předčasné zahájení sexuálního života, nechráněný pohlavní styk, předčasné rodičovství nebo pohlavní styk s rizikovými partnery.

Do skupiny těchto jevů je zahrnuto rovněž rizikové mezilidské chování. Do této kategorie patří zejména agresivita. Jedná se o šikanu, násilné chování, rasismus a xenofobii či extremismus. S tímto fenoménem souvisí i delikvence ve vztahu k majetku. Tento pojem zahrnuje jevy jako je vandalismus, krádeže a jiné delikventní chování na cizím majetku.

Další popisovanou kategorií je závislostní chování jiné než zdravotní. Jedná se především o gamblerství, netolismus a nově by se dala zařadit i tzv. nomofobie, což znamená závislost na mobilním telefonu.

Posledním jevem, který Miovský et al. (2015) uvádí, je rizikové chování vztahované ke společenským institucím. Mezi tyto formy rizikového chování patří například problémové chování vztahované ke škole, jako je záškoláctví, nedodržování školního řádu nebo neplnění školních povinností.

Pro účely této práce budou více rozebrány ty formy rizikového chování, které se nejčastěji objevují ve školním prostředí.

3 Formy rizikového chování na ZŠ

Mezi nejčastěji se vyskytující formy rizikového chování v prostředí základních škol patří šikana, kyberšikana, závislostní chování, agrese, záškoláctví, vandalismus a krádeže.

3.1 Šikana

Slovo šikana pochází z francouzského slova *chicane*, to znamená obtěžování, ubližování, týrání, pronásledování, atp. Ve školním prostředí za šikanu považujeme dlouhodobé, opakované a úmyslné ubližování jedinci nebo skupině jiným jedincem nebo skupinou. Slabší článek se stává obětí a silnější agresorem. Ve zvlášť závažných a krutých činech se však dá za šikanu označit i jednotlivý případ agrese. (Říčan, 1995)

Bendl (2003) uvádí tři základní rysy šikany. Mezi ně patří nepoměr sil mezi agresorem a obětí, skutečnost že agrese je cílem takového jednání a opakování agrese. Nebývá příliš časté, že agresor je fyzicky slabší jedinec, a pokud tomu tak je, většinou si vybírá slabou oběť a k ubližování se spolčí s fyzicky silnějšími osobami. Samotná agrese je cílem šikany, není prováděna s cílem něco získat. Samotná agrese a převaha určuje převahu agresora, což je cílem jeho jednání.

Kolář ve své knize Bolest šikanování (2001) zdůrazňuje, že k porozumění fenoménu šikanování je potřeba znát pohled na ní ze tří praktických úhlů:

a) Šikanování jako nemoc

Mezi nejnápadnější projevy šikany patří, že jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Pro odhalení šikany je důležité znát několik znaků šikany. Zaprvé záměrnost, která se projevuje účinnou manipulací. Jde o obranné mechanismy agresorů. Cílem je agrese sama, ne agrese k získání nějakého cíle. Za druhé opakování nebo přímo kontinuita, což vede k tomu, že oběť má trvalý pocit ohrožení. Za třetí nepoměr sil, kdy agresor zneužívá a upevňuje svou převahu, je silný protože je verbálně zdatný, je extrovert a často je i oblíbený.

b) Šikanování jako závislost

Mezi obětí a agresorem v rámci šikany dochází ke vzniku závislosti, navzájem se potřebují. Agresor se takového jednání dopouští, protože chce zakrýt svůj vlastní strach, své slabiny a k tomu využívá strachu jiného člena skupiny. Agresor ve svém chování nachází čím dál tím větší zálibu a slast. Své jednání pak stupňuje pro své uspokojení. I u oběti vzniká závislost na agresorovi, oběť ho často začne obdivovat, touží po přátelství s ním, chce být jako on.

c) Šikanování jako porucha vztahů

Šikana není nikdy pouze chování agresora k oběti, vždy probíhá v kontextu vztahů nějaké skupiny. Agresor a oběť nejsou většinou při útocích sami, skupina k tomuto jednání přihlíží a nějak na něj reaguje. Vztahy ve skupině směrem k šikaně mají vývoj,

který se dá rozdělit do pěti stádií. Toto rozdělení je velmi důležité vzhledem k tomu, že v každém stádiu je třeba jiného zásahu a je tedy nutné umět je rozeznat.

Prvním stádiem je zrod ostrakismu, kdy jde o mírné většinou psychické násilí směrem k nejslabšímu členovi skupiny. Projevuje se tím, že se s ním spolužáci nebaví, pomlouvají ho, nechťejí s ním tvořit skupinky. Snadno se takováto potencionální oběť odhalí prostřednictvím sociometrických šetření. První stadium je zárodkem pro vznik šikany.

V druhém stadium dochází k přitvrzování manipulace a k výskytu fyzické agrese. Mívá dvě příčiny. Spolužáci si na sociometricky slabších jedincích ulevují od vypjatých situací. Jde většinou o situace při řešení problémů s učitelem, před prověrkou, atp. Jedná se o upevnění kolektivu na účet nejslabšího člena. Druhou příčinou bývá, když se v jedné třídě sejde více agresorů, často dětí ze sociálně slabšího prostředí, kteří si prostřednictvím násilí upevňují své postavení ve společnosti již od útlého dětství, patří to k jejich normalitě.

Jestli se šikana překlene do dalšího stádia, závisí na složení třídní skupiny. Záleží na tom, zda ve skupině fungují přátelské vztahy, zda žáci vyznávají morální hodnoty a staví se k násilí a agresivitě negativně. V tom případě se ve většině případů šikana do dalšího stádia nepřeklene. Ve třídě kde pozitivní vztahy a vazby chybí, tam násilí zakoření.

Ve třetím stádiu se vytváří jádro, to je stmelená skupina agresorů, kteří začínají spolupracovat a systematicky likvidovat slabší jedince. V tuto chvíli nastává reálná hrozba, že se počáteční šikana překlene do pokročilého stádia. V případě, že se ve třídě nevytvoří silná skupina, která se agresorům postaví se tak i stane.

Čtvrté stadium šikany nastává, když většina členů skupiny přijme normy agresorů. V této fázi má třída svá pravidla a bez odborné intervence není možné šikanu odstranit. Slovo pedagoga již nemá váhu a i žáci, kteří jsou ukázněni, se začínají chovat agresivně.

Poslední, páté stadium je stadium dokonalé šikany, kdy je třída rozdělena na dvě skupiny agresorů a obětí. K tomuto stádiu na běžných základních školách dochází

málokdy. Jedná se spíše o šikanu ve věznicích, výchovných ústavech nebo dříve na vojně. Ve škole se objevuje zpravidla tehdy, když se agresorem stává oblíbenec pedagogů, žák s výborných prospěchem, který se dobře chová k dospělým. Učitelé ho pak často nevědomky podporují a důvěřují mu. (Kolář, 2001, Říčan, 1995)

Úlohou školy je ihned po odhalení jakéhokoli stádia šikany zasáhnout. Z pravidla si v prvních třech stádiích škola dokáže poradit sama. Odbornou intervenci potřebuje v případech, kdy se jedná o komplikovanou počáteční šikanu, nebo když se šikana překlenula do čtvrtého a pátého stadia.

Mezi signály, které o šikaně napovídají, patří pochybnosti rodičů, kteří o nich škole podají informaci, informace od ostatních pedagogů, náhlé odhalení šikany, zoufalé reakce obětí nebo jejich kamarádů. Oběť také může skrytě žádat o pomoc a dávat nevědomky signál. Pedagog by měl zvýšit pozornost, pokud žák postává u kabinetu, chodí pozdě do školy nebo do hodiny.

V případě odhalení šikany je žádoucí určit v jakém je stádiu a okamžitě ochránit oběť. Pokud je to nutné může být uvolněna z vyučování, než se situace vyřeší. Pedagog následně provede rozhovory s oběťmi, informátory a agresory. Nikdy se neprovádí rozhovor se všemi najednou. Škola by měla postupovat přesně podle svého krizového plánu. (Říčan, 1995)

Mezi relativně nové fenomény šikany patří její speciální forma, která je v dnešním světě moderních technologií a života online stále rozšířenější. Jedná se o kyberšikanu.

3.2 Kyberšikana

Kyberšikana je často spojena se školní šikanou. Jedná se o záměrné, opakované psychické násilí prostřednictvím internetu, mobilního telefonu a elektronických médií obecně. Stejně jako u tradiční šikany i tady platí mocenská nerovnováha, která se nemusí projevovat fyzickou převahou, ale technologickou. Největším problémem je, že agresorovi v podstatě nejde zabránit v napadání oběti a šíření negativního, nechťeného obsahu na internetu. Dalším znakem kyberšikany je, že oběť toto chování vnímá jako ubližující a nepřijemné.

Mezi kyberšikanu se nezahrnuje oprávněná kritika bez nadávek a obtěžování. Rozdíl je i mezi kyberšikanou a online obtěžováním. Mezi online obtěžování patří například jednorázový útok - spam, nezáměrná agresivita nebo situace, které člověk nevnímá jako obtěžující – škádlení, kybeškádlení. (Kolář, 2001)

Kyberšikana se dělí na přímou a nepřímou. Mezi přímou kyberšikanu patří umístování fotografií oběti na internet, urážlivé emaily, či posílání obscénních obrázků. K nepřímé kyberšikaně se řadí například vylučování někoho ze skupiny, zveřejnění konverzace, šíření pomluv nebo vydávání se za někoho jiného. (Černá, 2013)

V rámci kyberšikany jsou nejtypičtější tyto její projevy. Nejběžnější a nejfrekventovanější formou je vydávání se za někoho jiného či krádež hesla. Jedná se o situaci, kdy se agresor v online prostředí vydává za oběť. Na internet umístuje její fotografie a informace, které ji nějakým způsobem poškozují. K podobnému jednání dochází i po odcizení hesla. Taková situace je nebezpečnější, jelikož může vést k narušení vztahů oběti a jejích přátel, které se agresor často snaží systematicky zničit. (Čech, Zvoníčková, 2017)

Dalším projevem je ostrakizace, tzn. vyloučení ze skupiny. Jedná se o skupiny, kam by oběť měla patřit (skupiny na sociálních sítích, společné chaty, online hry), ale agresor si to nepřeje, a tak ji opakovaně ze skupiny odstraňuje.

Dalším fenoménem, který by se mohl překlenout v kyberšikanu je tzv. flaming, což je útočná hádka v online prostředí. Často k tomuto dochází v komentářích na sociálních sítích. Podmínkou k tomu, aby flaming byl považován za kyberšikanu je, že pro oběť toto jednání musí mít ubližující charakter. (Šmahel, 2003)

Další formou je kyberharašení, kdy agresor oběti zasílá opakovaně velké množství zpráv, o které oběť nestojí. Často se v kyberharašení překlene běžná konverzace s neznámým člověkem na internetu. Jedná se o jednosměrnou komunikaci, kdy oběť nereaguje nebo se snaží konverzaci ukončit. (Kopecký, 2015)

Podobným projevem je i kyberstalking, kdy se k velkému množství zpráv přidává jejich výhrůžný obsah, vydírání. V online prostředí je také časté pomlouvání, sdělování

informací s cílem poškodit druhého. Mezi kyberútoky patří zveřejňování informací intimního charakteru, jako jsou fotografie, videa, konverzace, spadá sem například odhalení sexuality. (Eckertová, Doležal, 2013)

Poslední dobou oblíbeným projevem šikany je tzv. happy slapping, kdy je napadena oběť, která útok nečeká a video je pak umístěno na internet. Jedná se o ponižující videa fyzického napadení. Tento jev je velmi nebezpečný a může vést i k sebevraždě oběti. (Černá, 2013)

Kyberšikana a šikana nejsou však dva rozdílné druhy rizikového chování, velmi často spolu úzce souvisí. Dle Černé (2013) mnoho výzkumů poukazuje na to, že mezi oběťmi kyberšikany je přes 70% obětí tradiční šikany. I když kyberšikana je považována za nový fenomén, který souvisí s životem online, je to stále projev narušených vztahů v běžném životě. Zajímavým faktem je, že oběti tradiční šikany se velmi často stávají oběťmi kyberšikany, ale naopak tento vztah nefunguje. (Černá, 2013)

Mezi další formy rizikového chování patří závislostní chování a inklinace k němu.

3.3 Závislostní chování

Závislostní jednání lze obecně popsat jako touhu po něčem, kterou jedinec neovládá. Touha je natolik silná, že ji jedinec upřednostňuje před vším, co mu bylo dříve cenné. (Mezinárodní klasifikace nemocí – 10)

Závislost

Diagnostikovat závislost je velmi obtížné, obecně platí, že diagnóza závislosti by měla být stanovena, pokud u jedince došlo ke třem nebo více z těchto projevů, a to během posledního roku:

- Silná touha po látce
- Potíže v sebekontrolě při užívání látky
- Růst tolerance k návykové látce, a to zejména v užívaném množství a četnosti
- Upřednostňování látky před zájmy a oblíbenými činnostmi
- Užívání i přes jasný důkaz škodlivosti látky (Kalina, 2008)

Vznik a rozvoj závislosti

Obecně závislost vzniká propojením několika faktorů, které jsou ve vzájemné interakci. Mezi tyto faktory se řadí psychika jedince a jeho psychická odolnost, sklon k rizikovému chování, životní a zejména rodinné prostředí a prostředí, v němž se jedinec nachází. U dětí a mladistvých jsou tyto faktory specifitější.

Nešpor (2001) popisuje faktory, které zvyšují, nebo naopak snižují riziko vzniku závislosti u dětí. Tyto ukazatele rozděluje, vzhledem k cílové skupině, jimiž jsou děti a mladiství, do čtyř skupin.

První skupinou jsou faktory, které se týkají přímo dítěte nebo dospívajícího.

Mezi činitele, které riziko zvyšují, řadí zejména duševní poruchy a poruchy chování, neschopnost zvládat stresové situace, špatné mezilidské vztahy nebo malé sebevědomí. Jako rizikové dále shledává setkání se s návykovou látkou v nízkém věku, sklony k agresivnímu jednání a nižší inteligenci.

Naopak duševní pohoda a tělesné zdraví riziko snižují. Další faktory snižující riziko jsou schopnosti ovládat své chování a zvládat stresové situace, schopnost bránit se nepříznivému vlivu a působení okolí, nebo pouze nepřítomnost příležitosti a nesetkání se s drogou. Příznivě jedince ovlivňují i jeho charakterové vlastnosti, jako je veselost, pílě, zájem o sport a jiné aktivity a v neposlední řadě i vyšší míra inteligence.

Další skupinou jsou faktory, které se týkají rodinného prostředí. Mezi rizikové patří zejména nedostatek času na dítě, jeho podceňování nebo naopak nepřiměřené nároky na něj. Dále nejasná pravidla toho, co je po dítěti požadováno, zejména v oblasti chování. Mezi velmi rizikové faktory se řadí užívání návykových látek rodiči a jejich fungování či nefungování ve společnosti. Další možnou příčinou je neúplná nebo žádná rodina.

Rodinné zázemí, které naopak snižuje riziko vzniku závislosti je takové, kde jsou nastavena jasná pravidla, na dítě jsou kladeny přiměřené nároky, je podporováno ve svých zájmech a rodiče na výchově spolupracují. Důležitý je i pocit bezpečí, pevné citové vazby a uspokojování potřeb dítěte ideálně v rodině, kde rodiče neužívají návykové látky. (Nešpor, 2001, Kalina 2008)

Třetí skupina, kterou Nešpor (2001) definuje, jsou faktory týkající se školního prostředí. Mezi školy s rizikovým prostředím, co se týče závislostí, potažmo i jiného rizikového chování, patří školy, které nemají systematicky vedenou prevenci. Učitelé jsou žáky vnímáni jako nepřátelé, kteří jsou k nim lhostejní. Spolupráce školy a rodičů je špatná nebo žádná a škola neposkytuje ani nezprostředkovává žádné mimoškolní a volnočasové aktivity.

Školy, které proti závislostnímu jednání a celkově rizikovému chování bojují, jsou školy, které mají efektivně nastavenou primární prevenci. Dobře spolupracují s rodiči a s organizacemi v okolí. Učitelé jsou žáky považováni za upřímné, nápomocné, pečující a v ideálním případě žáci nemají obavy se jim svěřit. Taková škola aktivně vyhledává problémové žáky a snaží se jim efektivně pomáhat. Škola zároveň nabízí nebo zprostředkovává mimoškolní a volnočasové aktivity.

Další skupinou jsou faktory, které se týkají vrstevníků. Mezi rizikové činitele patří vliv party a vrstevníků dítěte. Ohrožující je styk s těmi vrstevníky, kteří se k alkoholu a drogám staví pozitivně a k těmto látkám inklinují již v brzkém věku. Tyto děti často bývají více ovlivňovány partou než rodinou, ve které zpravidla není vhodné zázemí. Pozitivně se naopak ovlivňují vrstevníci, kteří mají společné zájmy. Společně tíhnou ke sportu či jiné mimoškolní aktivitě a tato aktivita nesouvisí se závislostním chováním. Jsou to přátelé, kteří respektují autority a uznávají společenské hodnoty a normy. (Nešpor, 2001)

Nejrozšířenějšími typy závislostí je závislost na psychoaktivních látkách, alkoholu, tabáku, hazardních hrách a nově také netolismus či nomofobie a vaping. Pro lepší orientaci v této problematice budou jednotlivé typy dále přiblíženy.

Závislost na psychoaktivních látkách, alkoholu a tabáku

Stručně lze tuto skupinu popsat velmi těžko, jelikož na různých typech psychoaktivních látek vnikají různé typy závislostí. Pro přehled poslouží tato tabulka jako klasifikace závislostí na návykových a psychotropních látkách dle MKN – 10.

Tabulka č. 1: Klasifikace závislostí

Klasifikace závislostí	Důsledky závislosti
Závislost na alkoholu	Pití při nevhodných příležitostech, třes, nervozita, ztráta přátel, zaměstnání, rodiny, poškození jater
Závislost na opioidech	Rychlý rozvoj závislosti, snadné předávkování, velmi silná fyzická závislost
Závislost na kanabinoidech	Psychická závislost, rizika spojená s kouřením, povahové změny, ztráta hodnot a zájmů, větší riziko duševních onemocnění
Závislost na sedativech a hypnotikách	Psychická i fyzická závislost, při odvykání stavy život ohrožující, duševní poruchy, poruchy paměti
Závislost na kokainu	Rychlý rozvoj závislosti, deprese, suicidální chování, duševní poruchy, srdeční selhání
Závislost na stimulanciích	Psychická závislost, agrese, poškození srdce a jater, rychlý rozvoj závislosti
Závislost na halucinogenech	Duševní poruchy, mohou přetrvávat halucinace, stihomam, flashbacky
Závislost na tabáku	Psychická závislost, riziko nádorových onemocnění, riziko impotence a neplodnosti, riziko kardiovaskulárních onemocnění
Závislost na organických rozpouštědlech	Psychická i fyzická závislost, poruchy paměti, hrozba poškození mozku, poruchy krvetvorby, rizikem je smrtelná otrava

Zdroj: Vlastní tvorba autora

Závislost na hazardních hrách

Hazardní hra ač není drogou, látkou, na které vzniká závislost, může vyvolat stav podobný závislosti na návykových látkách. Některé zdroje tuto závislost přirovnávají k závislosti na kokainu, vzniká u ní tedy významná psychická závislost a fyzická závislost není přítomna. To však nevylučuje v období abstinence a odvykání fyzické symptomy, které jsou psychicky podmíněné.

Stav závislosti na hazardní hře se nazývá chorobné hráčství nebo gamblerství. Důsledky, které z této závislosti plynou, jsou dluhy, zanedbávání školy a dalších povinností, ztráta zájmů a nezájem o činnosti dříve oblíbené. K realizaci této činnosti jsou potřeba peníze, často se toto chování tedy pojí s krádežemi a jinými nelegálními způsoby získávání peněz. (Nešpor, 2011)

Rizikové chování v tomto případě má vzestupnou tendenci a je prováděno kvůli vzrušení a adrenalinu, který hráč během činnosti prožívá. Dochází ke zvyšování sázek, častější hře a čím dál tím menší schopnosti se od hry odpoutat. Gambleři si často půjčují peníze, které nejsou schopni splácet, dochází k nárůstu dluhů, sobeckému chování vůči svému blízkému okolí, které později přechází k přetrhání vazeb, ztráty rodiny a přátel. Chorobní hráči si tyto okolnosti uvědomují a často tak dochází k beznaději, suicidálnímu chování a zvyšuje se riziko vzniku závislosti na alkoholu a drogách. (Williams, 2014)

Netolismus

Termín netolismus, je nový fenomén závislostí, který souhrnně označuje závislost na virtuálních drogách. Mezi virtuální drogy se řadí počítačové hry, sociální sítě, internetové prostředí obecně, mobilní telefony, televize apod.

Vznik této závislosti si je v mnohém podobný jako vznik závislosti na návykových látkách. Nástup je pozvolný, nenápadný, jedinec si jej není schopen uvědomit. Postupem času dochází k upřednostňování patologických aktivit před bývalými zájmy. (Burdová, Traxler, 2014)

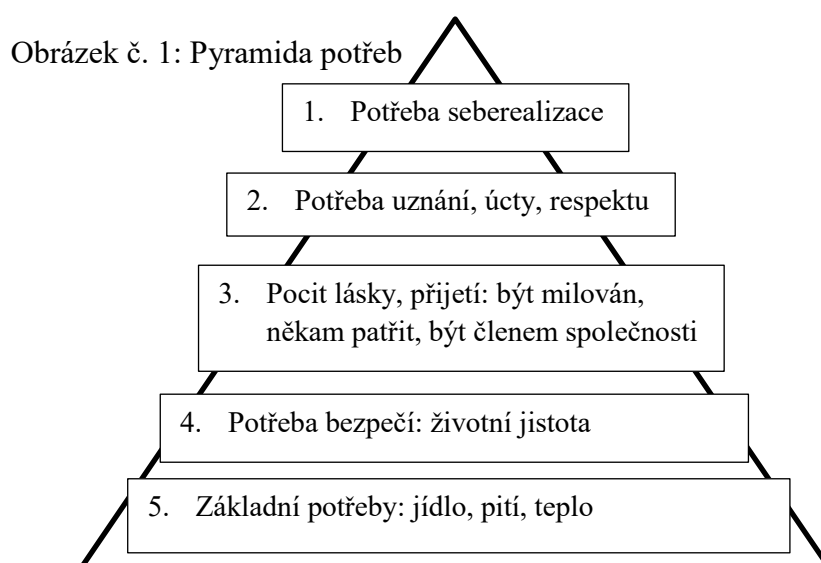
Ministerstvo školství uvádí souhrn příznaků netolismu, mezi ně patří: méně vykonané práce, pocit prázdnoty a nenaplnění, když jedinec danou aktivitu nevykonává, touha po této činnosti a značná nervozita v čase, kdy není činnost vykonávána, ztráta kontroly času, kterou stráví u počítače, televize nebo mobilního telefonu. Dále časné vstávání a ponocování kvůli této činnosti, hraní kvůli úniku od osobních problémů, nezájem o rodinu, přátele a jejich následná ztráta. U dětí a mladistvých se často projevuje zanedbáváním učení, zhoršením výsledků či záškoláctvím. (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)

Vzhledem k rozmachu trendu mobilních telefonů, získala tato závislost, nebo přesněji úzkostná porucha z této závislosti plynoucí, své vlastní označení nomofobie. Nomofobie je označení pro úzkostnou poruchu pramenící ze závislosti na mobilním telefonu, kdy jedinec trpí strachem ze ztráty zařízení, signálů nebo strachem z jeho poruchy.

Další formou rizikového chování, která se vyskytuje na základních školách je agresivita a její projevy.

3.4 Agresivita

Vznik agrese může mít mnoho příčin, mezi ty nejčastější patří neuspokojení hlavních lidských potřeb. Základní lidské potřeby představil A. Maslow ve své pyramidě potřeb:

Neuspokojování těchto potřeb může mít spoustu následků, co se týče jednání člověka, a agrese může být jednou z nich. Další příčinou mohou být také nadměrné potřeby, které jsou často vedlejším a nechtěným efektem hyperprotektivní výchovy. Mezi tyto nadměrné potřeby se řadí potřeba mít vždy pravdu, potřeba vítězství, neschopnost prohry, potřeba mít vždy přednost, být dokonalý. Když nejsou tyto potřeby uspokojovány, může u jedince docházet k agresi. (Šimanovský, 2002)

Agresivní chování se rovněž často vyskytuje v souvislosti s jiným rizikovým chováním, například s šikanou či závislostmi. V souvislosti s šikanou se agresivita vyskytuje velmi často. Vždyť už termín agresor - označení toho kdo šikanu provádí, je od slova agrese odvozeno. Agrese může mít mnoho forem, od násilného chování, bití a fyzického ubližování po psychický nátlak, nadávky, křik. V oblasti závislostního jednání se agrese objevuje u jedinců, kteří touží po objektu své závislosti, a nedostává se jim ho. Dále se v této oblasti vyskytuje agrese v souvislosti s požitím alkoholu či aplikaci drog. S jedinci, kteří mají sklony k agresi, je nutné systematicky pracovat a učit je sebekontroly a uspokojení potřeb jiným způsobem.

S agresi je úzce spjata i další forma rizikového chování – vandalismus. Celkově se dají tyto dva termíny zastřešit jedním termínem a to výbušné, nežádoucí a ubližující či ničící chování jedince vůči jinému jedinci, skupině osob nebo jejich majetku.

3.5 Záškoláctví

Záškoláctví jako jedna z forem rizikového chování je nejčastěji definována jako úmyslné nenavštěvování školy bez omluvitelného důvodu. Nejčastější formou je záškoláctví bez vědomí rodičů, ale vyskytují se i případy, kdy rodiče žáka vědí, že nechodí do školy a tyto absence kryjí a omlouvají je. Další formou může být záškoláctví, kdy žák rodiče klame. Předstírá nemoc, nevolnost a rodiče ho pak ze školy omluví ze zdravotních důvodů. Forma záškoláctví, která se vyskytuje více na středních školách, jsou tzv. útky ze školy, kdy žák do školy přijde, ale uprostřed vyučování odejde bez omluvitelného důvodu. (Kyriacou, 2003)

Záškoláctví může mít několik příčin. Jako u každého sociálního jevu se tyto příčiny dají rozdělit na vnitřní a vnější. Mezi vnitřní příčiny patří subjektivní pocity žáka, jeho

strach z vyučování, z testu, ze špatných známek nebo učitele. Častými případy jsou i žáci, kteří mají strach z odloučení a neustále vyžadují přítomnost matky. Záleží tedy na celkové psychické a emoční stabilitě dítěte, na školní zralosti a vnitřní připravenosti k zodpovědnosti. (Vágnerová, 2005)

Mezi vnější příčiny vzniku záškoláctví patří vliv okolí, které na dítě působí, a to zejména vliv rodiny, školy a vrstevníků. Rodina může na dítě působit několika způsoby a několika rozdílnými styly výchovy, kdy každý z nich nese svá rizika. Mezi nejrizikovější styly výchovy, co se týče záškoláctví, patří tzv. autoritativní výchova, kdy se rodiče příliš nezajímají o přání a touhy svých dětí. Děti musí fungovat přesně tak, jak jim to rodiče určí. Často jsou na ně kladeny větší nároky, než jsou schopny zvládnout. Jsou to rodiny, které jsou zaměřeny na výkon svých členů. Pokud výkon není, následuje trest, ze kterého má dítě strach, chce se mu vyhnout, a tak se vyhýbá i situacím, ve kterých by mohlo zklamat – škole.

Dalším typem výchovy je výchova hyperprotektivní, kdy je dítě extrémně chráněno před okolním světem. Typická je zde přítomnost úzkostlivé, starostlivé matky, která své dítě brání za každou cenu, a tak často i záškoláctví vědomě či nevědomě podporuje.

Mezi rizikové rodiny patří i rodiny s nízkou sociální úrovní, které často v důsledku chudoby nejsou schopné děti materiálně zajistit a dítě se pak vyhýbá nepříjemným interakcím mezi ním a učiteli či spolužáky. V těchto rodinách je častá absence jednoho z rodičů, nedůsledná výchova, kdy jsou děti ponechány svému osudu a nemají žádný řád ani pravidla, která by měly dodržovat. (Vágnerová, 2005)

Škola je prostředí, ve kterém dítě tráví značnou část svého života, a proto je důležité, aby se tam cítilo dobře. Příčinou odmítání školní docházky může být školní nezralost, která je sice nejpatrnější po vstupu dítěte na základní školu, ale její následky mohou dítě doprovázet po celou dobu školní docházky, jelikož si ke škole vytvoří negativní vztahovou vazbu.

Další příčinou může být intelektové nadání, a to jak nízké, tak vysoké. V případě nižšího intelektu musí dítě vynakládat mnohem větší úsilí než jeho spolužáci, je často unavené. S tím souvisí i problémové chování, dítě je pak ve škole často napomínáno

a vytváří si negativní vztah. Děti mimořádně nadané sice nemají problém s učením, ale často se u nich objevuje problém s navazováním vztahů mezi spolužáky.

V rámci školního prostředí se mohou objevit další faktory podmiňující záškoláctví. Mezi ně patří například šikana, kvůli které záškoláctví často vzniká. Oběť šikany se do školy bojí jít, bojí se i cokoli říct, a tak se těmto situacím raději vyhýbá. Z toho důvodů je velmi důležité mapovat školní i třídní klima, posilovat pozitivní vazby mezi žáky vzájemně a mezi žáky a učiteli. (Vágnerová, 2005)

Třetí skupinou, která má vliv na chování jedince a může být jednou z příčin záškoláctví je vrstevnická skupina a její vliv. Postupem času se vrstevnická skupina stává pro dítě důležitější než rodina a přebírá normy vytvořené danou skupinou. V tomto věku se navíc mladí lidé rádi liší, a tak porušují obecně platná pravidla společnosti.

Když jedinec nemá vhodné rodinné zázemí, inklinuje k vrstevnické skupině ještě víc. Často se porušování pravidel, mezi které může patřit i záškoláctví, dopouští i děti ze stabilního rodinného prostředí, protože tím své partě dokazují, že jsou jejími plnohodnotnými členy. (Matoušek, Kroftová, 1998)

3.6 Syndrom rizikového chování

Jednotlivé formy rizikového chování se často vyskytují společně, tento jev je nazýván syndrom rizikového chování.

Miovský et al. (2015) uvádí, že pokud se člověk chová rizikově v jedné oblasti, má tendenci se chovat rizikově i v oblastech dalších. Jedinci, kteří se chovají rizikově, toto chování považují za svůj životní styl. Nejtypičtější propojení je mezi požíváním alkoholu s kouřením cigaret a marihuany. Z důvodu jistých vazeb mezi jednotlivými formami rizikového chování je žádoucí na tento jev v rámci prevence pohlížet jako na celek a ne jednotlivé formy striktně oddělovat.

4 Vývojové aspekty rizikového chování se zaměřením na starší školní věk

Období staršího školního věku je nejčastěji děleno na dvě období, a to období pubescence a období adolescence. V těchto životních etapách dochází v každém jedinci k mnoha dramatickým změnám, a to ve všech rovinách. Nejen, že se člověk mění po fyzické stránce, ale mění se i jeho psychická stránka a sociální zařazení. Je to jedno z nejdůležitějších a nejobtížnějších období života, kdy se z dítěte stává dospělý jedinec. Tyto radikální změny v životě člověka zasahují nejen jeho samotného, ale mají značný vliv i na jeho okolí. Každý toto období prožívá jinak, někdo problematičtěji, někdo mírně, a tak se tyto projevy nedají příliš generalizovat. (Čech, Zvoníčková, 2017)

4.1 Období pubescence

Období pubescence probíhá zhruba mezi 11 a 15 rokem věku jedince. Je to období hormonálních změn, kvůli kterým dochází k emoční labilitě, častým změnám nálad a hlubším prožitkům dříve běžných věcí. Celkově může jedinec reagovat nevyzpytatelně a dost podrážděně. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

V tomto období dochází i ke změnám postavení ve společnosti a v jejím celkovém vnímání. Dospívající již nechce být brán jako dítě a na takové jednání s ním reaguje výbušně. Do popředí zájmu a mezi jeho nejbližší se dostává vrstevnická skupina. V tomto věku vznikají velmi silné přátelské vazby a pro pubescenty hodně znamenají. Vztahy s vrstevnickou skupinou jsou v této době nejrizikovější, jelikož častým jevem u pubescentních skupin je porušování pravidel, záškoláctví, první okušení návykových látek. Je to období formování osobnosti, kdy nejdříve má problém s nalezením vlastního já – v tuto chvíli hraje velkou roli rodinné zázemí a školní prostředí, i když jsou zdánlivě až na druhém místě. (Čech, Zvoníčková, 2017)

4.2 Období adolescence

Adolescence je období zhruba od 15 do 20 let věku jedince.

V tomto období dochází k postupnému růstu reprodukční zralosti, mění se sociální prostředí jedince s přechodem na střední školu. Tato životní etapa slouží k nalezení

vlastního já, k upevnění vlastních hodnot a postojů tak, aby pak jedinec v dospělosti dokázal svobodně myslet a nakládat s odpovědností, kterou mu zákon uděluje. (Čech, Zvoníčková, 2017)

Při přechodu z dětství do dospělosti dochází k rozvoji abstraktního myšlení, což může vést k myšlence, že se dospívajícímu nemůže nic stát, a to často ústí v rizikové chování. Dochází k experimentování, což je jev, který je běžnou součástí vývoje jedince, ale je velmi tenká hranice mezi stabilním experimentováním a tím rizikovým.

Miovský et al.(2015) uvádí, několik konkrétních případů, které jsou rizikovější a které nesou menší rizika patologického jednání v dospělosti. Například dlouhodobé užívání návykových látek působí na jedince interně, a proto je těžké se těchto návyků zbavit se změnou sociálního prostředí. Naproti tomu agrese a delikvence je často podmíněna vrstevnickou skupinou a váže se na společenství, ve kterém se jedinec pohybuje, proto se změnou tohoto prostředí často vymizí.

Dále uvádí, že pro trvání rizikového chování je důležitým faktorem i to jakou funkci pro daného jedince plní, přičemž ho dělí na tři formy:

Externalizující způsoby rizikového chování, jsou propojené s prostředím a společností, ve které se člověk pohybuje. Může se jednat o různé formy vandalismu, agrese, antisociálního chování, které probíhá v rámci party a jedinci usnadňuje vyrovnat se sám se sebou a s konfliktními situacemi, které v tomto období zažívá, a to nejčastěji ze strany rodiny.

Internalizující projevy rizikového chování jsou způsobeny určitou bezradností, toto chování bývá zacíleno proti sobě samému. Nejedná se tedy o formy, které by ubližovaly jedincovu okolí, ale ubližují jemu samému, a to jak fyzicky tak psychicky. Osoby, které řeší své problémy těmito způsoby, jsou často sociálně vyloučené a o společnost nestojí. Dochází u nich k psychosomatickým obtížím, trpí depresemi a objevuje se u nich sebevražedné chování. Internalizující způsoby rizikového chování mohou vést k závislostem na návykových látkách, které těmito osobám rovněž umožňují únik z reality.

Vyhýbavý způsob rizikového chování je typický pro odkládání vlastní odpovědnosti a vyhýbání se povinností. Rizikové projevy tohoto chování jsou například hráčství, záškoláctví, netolismus, závislosti. Tyto činnosti jedince odpoutají od reality, které se potřebuje vyhnout. (Miovský et al., 2015)

Rizikové chování v tomto období života má však i svou nezastupitelnou funkci. Obvykle se s určitým typem tohoto jednání spojuje i životní styl, který pomáhá k nalezení vlastního já, k životním prioritám. Jestli to bude přínosem či naopak, vždy záleží na mnoha faktorech společně, na psychice jedince, na rodinném a školním prostředí, na vrstevnické skupině nebo na prostředí, ve kterém jedinec žije. Proto, aby se rizikové jednání adolescentních a pubescentních jedinců nezměnilo v sociálně patologické, je nutné na ně efektivně působit. Tento velmi důležitý úkol není pouze na straně rodiny. Nezastupitelnou funkci má v tomto případě škola a její preventivní působení. V ideálním případě se prevence ze strany rodiny a prevence ze strany školy doplňuje, což ve většině případů zajišťuje její spolehlivou efektivitu. Prevence je popsána v následující části práce. Nejprve v obecné rovině, dále prevence ze strany dvou nezastupitelných institucí, kterými jsou škola a rodina. Následně přibližuje systém školní prevence a úlohu školního metodika prevence.

5 Prevence rizikového chování

Pojem prevence souhrnně označuje všechna opatření, která směřují k předcházení a minimalizaci určitého chování nebo jevů, jež by mohly mít za následek výskyt sociálně patologického, potažmo rizikového chování. Jsou to zejména taková opatření, která vedou k ochraně zdraví jedince i společnosti. Preventivní aktivity pomáhají předcházet poruchám, onemocněním nebo úrazům a jiným jevům, které by nějakým způsobem mohly ohrožovat společnost a její členy.

Jako prevence může být označena jakákoli výchovná, vzdělávací, zdravotní nebo sociální intervence, jež vede k předcházení těmto rizikovým jevům, k zamezení jejich dalšího rozvoje nebo ke zmírnění důsledků, které z takových činů vyplívají. Podle

tohoto klíče je prevence rozdělena na primární, sekundární a terciální. (Miovský et al., 2012)

Primární prevencí se rozumí preventivní působení na osoby, u kterých se ještě rizikové jednání nevyskytlo a nemají s ním žádnou nebo pouze zanedbatelnou zkušenost. Primární prevence je typická pro školní prostředí. Zaměřuje se celkově na společnost nebo na její skupiny. Z názvu primární vyplývá, že se jedná o první krok, první počínání ještě předtím než se problémové chování vyskytne, nebo těsně potom, kdy lze toto počínání zachytit ještě v počátcích před jeho rozvinutím. (Kalina, 2003)

Sekundární prevence následuje po primární prevenci. Již je zaměřena na konkrétní osoby či skupiny osob, které jsou rizikovým chováním nějak zasaženi. Brání rozvoji tohoto jednání a snaží se ho vymýtit nebo omezit, aby dále nepřetrvávalo. (Švec, 2007)

Terciální prevence je zaměřena na osoby, které se již rizikově chovají. Směřuje k ochraně jejich zdraví a sociálního statusu. Pomáhá těmto osobám zůstat rovnocennými členy společnosti a nabízí jim možnosti jak problém překonat.

Ve školním prostředí je nejvíce aplikovanou prevencí prevence primární, potažmo sekundární. Terciální prevence není součástí školní prevence a pokud je nutná provádí ji externí společnost. I přesto, že školy mají zavedený systém primární prevence, je důležité, aby preventivní působení bylo systematicky ucelené a nebylo prováděné jen ze strany školy, ale i ze strany rodiny a dalších institucí, kterých je jedinec součástí. Jedná se o nejrůznější zájmová sdružení, kde tráví svůj volný čas, když není ve škole ani doma. (Miovský et al., 2015)

Nezastupitelnou roli v této problematice hraje rodina, kde preventivní působení spočívá zejména v zájmu o dítě. Funkční rodina jeví o dítě zájem a ideálně jej někam směřuje. Rizikem dnešní doby a čím dál tím častějším trendem je přetěžování dětí nejrůznějšími mimoškolními aktivitami. Ani to není dobré. Děti potřebují svůj volný čas, který mohou využít podle svého. Přetěžování dětí může vést k nezájmu o aktivity a tíhnutí k rizikovým projevům chování. Rodiny, které nejsou funkční, nezajímají se o své děti a nevedou je správným směrem, jsou podstatně rizikovější ve smyslu výskytu

problémového chování u svých dětí. V těchto případech hraje nezastupitelnou roli škola a její preventivní strategie.

5.1 Primární prevence rizikového chování na základních školách

Školská primární prevence se řídí pokyny Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Ministerstvo pro tuto problematiku vydává dokument „Národní strategie primární prevence“, v tuto chvíli na období od roku 2019 do roku 2027. Národní strategie reflektuje současnou situaci a podle ní uvádí několik principů, které označuje jako zásady efektivní prevence. Mezi ně patří partnerství a společný postup, komplexní řešení, kontinuita a systematičnost, uplatňování ověřených dat a hodnocení efektivity, zacílení a adekvátnost, včasný začátek preventivních aktivit, pozitivní orientace a orientace na kvalitu postojů a změny chování. (Národní strategie primární prevence, 2019 – 2027)

Primární prevence má několik forem. V současné praxi se prevence nejčastěji dělí na nespecifickou a specifickou. Podle těchto typů se pak realizují preventivní aktivity.

Nespecifická primární prevence není zaměřena na konkrétní cílovou skupinu. Dají se sem zahrnout veškeré aktivity, které nějakým způsobem vedou žáky ke zdravému životnímu stylu, přičemž nemusí mít souvislost s rizikovým chováním. Patří sem v podstatě všechny volnočasové, sportovní, zájmové aktivity, které vedou žáky k efektivnímu využití volného času. Jejich cílem je osvojení pozitivního společenského chování a správné formování osobnosti.

Specifická primární prevence je zastřešujícím pojmem pro všechny aktivity a preventivní programy, které jsou zaměřené na jeden nebo více typů rizikového chování a rizika, která jsou s ním spojená. Pro tyto programy je specifická i doba jejich realizace. (Švec, 2007)

Podle Miovského et al. (2015) má specifická primární prevence tři hlavní charakteristiky. Je jednoznačné, pro jaký typ rizikového chování je určena, a jaká témata s tímto souvisí. Je prováděna v přesně stanoveném čase, po přesně vymezenou dobu a v určeném prostředí. Je zaměřena na konkrétní cílovou skupinu, a to podle věku,

potřeb, míry ohrožení a v návaznosti zavádí preventivní intervence. Jedná se tedy o konkrétní preventivní programy pro konkrétní skupinu zaměřené na konkrétní témata. Zároveň je žádoucí dodržovat výše uvedené zásady podle Národní strategie primární prevence, 2019 – 2027. Konkrétně pak kontinuitu a průběžné a dlouhodobé vyhodnocování zavedených intervencí, zejména z hlediska efektivity.

MŠMT vymezuje v metodickém doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28) efektivní a neúčinnou prevenci. Efektivní primární prevence by měla, podle tohoto doporučení, být komplexní a kontinuální. Preventivní programy by měly být realizovány v menších skupinách a ideálně interaktivní formou. Je důležité budovat dobré klima školy a třídy. Učit žáky zvládat stresové situace a konflikty, zaměřit se na umění komunikace a sociálně emoční stabilitu. Žáci by měli být vedeni ke stanovování realistických cílů, zdravému sebevědomí a sebehodnocení. Součástí efektivní prevence je i nácvik odmítnutí návykové látky, umění říci ne a posilování schopnosti vzdorovat negativním vlivům. Principy efektivní prevence spočívají v soustavnosti, kontinuitě, dlouhodobosti a názornosti.

Oproti tomu za neúčinné preventivní aktivity, které ve většině případů postrádají smysl, jsou považovány aktivity ve smyslu zastrahování, zatajování informací, jednorázové besedy bez návazných programů a možnosti diskuze. Dále pouhé zhlédnutí filmu, na který nenavazují žádné další aktivity, a s žáky není to, co viděli, rozebráno. Jako neúčinná prevence, někdy dokonce považována za nabádající, jsou označovány besedy s bývalými uživateli návykových látek, jedná se o určitý typ zastrahování a žákům tyto osoby mohou být dokonce i vzorem. Prevence pak nabývá opačného významu.

Primární prevence na základních školách se řídí programem primární prevence, dříve označovaným jako minimální preventivní program. Tento dokument vytváří a každý rok aktualizuje a vyhodnocuje školní metodik prevence, jehož funkce je popsána v další kapitole. (Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění účinném od 1. 1. 2020)

Program primární prevence je konkrétní dokument školy, který se zaměřuje na podporu zdravého životního stylu žáků, podporuje jejich sociální a osobnostní rozvoj a rozvoj jejich komunikačních schopností. Je založen na podpoře vlastní aktivity žáků. Do preventivního působení jsou zapojeni všichni pedagogové a probíhá ve spolupráci se zákonnými zástupci žáků. Hierarchicky jsou role a úkoly podílejících se stran na preventivním programu školy uspořádány takto:

- Ředitel školy má odpovědnost za vytváření, podporu a realizaci
- Školní metodik prevence má na starost koordinaci a realizaci programu
- Pedagogové začleňují preventivní aktivity do výuky, což je zakotveno v ŠVP
- Třídní učitelé monitorují výskyt rizikového chování ve svých třídách a vyhodnocují provedené preventivní aktivity
- Žáci se aktivně podílejí na přípravě a realizaci programů
- Metodik prevence v příslušné pedagogicko psychologické poradně zajišťuje metodickou pomoc pro školního metodika prevence a je garantem její kvality
- Škola jako celek spolupracuje s okolními organizacemi, které poskytují programy primární prevence

Tento dokument zároveň podléhá kontrole české školní inspekce, je zpracováván na období jednoho školního roku a je průběžně aktualizován a vyhodnocován. Jeho vyhodnocení je součástí výroční zprávy dané školy. (Zákon 561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání)

Program primární prevence je sestavován pomocí několika základních atributů, které tvoří kritéria pro jeho obsahovou analýzu. Program primární prevence by měl obsahovat stručnou, věcnou charakteristiku školy a jejího okolí, která má hodnotící charakter. V této části by měla být popsána specifika a charakteristiky školy z hlediska jejího umístění a velikosti. Dále by měla být popsána riziková místa školy, kde by mohlo docházet k výskytu nežádoucího chování. Na základě informací od třídních učitelů by tato část měla obsahovat i výsledky monitoringu v jednotlivých třídách z hlediska rizikového chování žáků.

Další částí preventivního programu školy je zmapování sítě prevence v okolí školy. Jedná se o různé instituce, neziskové organizace a jiné odborníky, kteří mohou školnímu metodikovi prevence pomoci zajistit efektivní preventivní strategii na příslušný školní rok.

Nedílnou součástí programu je analýza výchozí situace, jež je základem pro plánování cílů a konkrétních aktivit pro jejich splnění. Výchozí situaci lze zmapovat prostřednictvím dotazníků, kdy se nabízí několik skupin respondentů. Těmi jsou samotní žáci, rodiče nebo pedagogové.

Každý preventivní program musí obsahovat krátkodobé a dlouhodobé cíle, které jsou stanovovány vždy pro příslušný školní rok. Každý cíl by měl mít určený nějaký ukazatel, podle kterého lze vyhodnotit, zda byl splněn nebo ne. Podle modelu SMART mají být cíle:

S – specifické, M – měřitelné, A – akceptovatelné, R – realistické, T – termínované.

Krátkodobé cíle jsou zásadní a mají být určené pro konkrétní cílovou skupinu. Dlouhodobé cíle mají obecnější charakter a jsou časově náročné.

V preventivním programu by měly být uvedeny i jednotlivé aktivity, které mají být v daný školní rok realizovány. Při tvorbě a realizaci těchto aktivit by mělo být myšleno na všechny skupiny, pro které je preventivní strategie určena, tzn. na žáky, jejich zákonné zástupce i pedagogy. Vždy je uvedena stručná charakteristika programu, jeho časová náročnost, kdo program bude realizovat a kdy bude realizován.

Další podstatnou a nezanedbatelnou součástí programu primární prevence je tzv. krizový plán, který obsahuje postupy jak řešit jednotlivé krizové situace v souvislosti s rizikovým chováním, jež mohou ve škole nastat. Krizový plán by měl být dostupný všem pedagogickým pracovníkům školy a zároveň by s ním měli být všichni seznámeni. Plán určuje, kdo je za co odpovědný, jak v dané situaci komunikovat, jak zajistit bezpečnost a jaká následná opatření budou využita. Plán by měl obsahovat jednotlivé postupy pro všechny krizové situace, které mohou ve školním prostředí

nastat, jedná se zejména o šikanu, agresivní chování a požití či nález návykové látky. (Miovský et al., 2015)

Každý preventivní program by měl být pravidelně, minimálně jednou za školní rok vyhodnocován z hlediska kvality jeho realizace. Tímto nástrojem je tzv. evaluace, která nejen hodnotí kvalitu programu, ale především pomáhá v plánování preventivních aktivit na další rok. Kvalitu sleduje jak z kvalitativního, tak z kvantitativního hlediska. Kvalitativně je hodnoceno, jak byla daná aktivita úspěšná, jak korespondovala s cíli programu, na základě čehož se vyhodnotí, zda bude prováděna i následující rok. Kvantita spočívá v počtu realizovaných primárně preventivních aktivit, které byly pro konkrétní cílové skupiny v daný školní rok realizovány.

5.2 Školní primární prevence v jednotlivých oblastech rizikového chování

Tato kapitola je zaměřena na primárně preventivní působení na školách vzhledem k jednotlivým typům rizikového chování. Nejvíce je řešena prevence závislostního chování a prevence šikany, jelikož ostatní formy rizikového chování s těmito úzce souvisí a ve většině případů jsou jejich důsledkem. Proto bude přiblížena zejména prevence právě těchto jevů.

Prevence šikany

Pro dobrou prevenci výskytu šikany na škole je důležité dodržovat několik zásad a ustanovení. MŠMT tyto protektivní faktory uvádí v metodickém doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28) Vedení školy musí jasně pověřit kompetentní a odpovědné osoby pro udržování pozitivního klimatu. Ve škole musí být jasně stanovena pravidla, která musí být důsledně dodržována a v případě opaku jasně nastavené sankce, které následují. Na každé škole existují místa, která jsou z pohledu výskytu rizikového chování rizikovější, mezi ně patří například šatny, toalety a jiná podobná místa a zákoutí. Tyto prostory je potřeba monitorovat.

Prevenci šikany a jiných rizikových jevů je možné zařadit i do prosté výuky. Všichni žáci, bez výjimek by měli být zapojeni do aktivit třídy, čímž se posilují jejich vazby jak

na třídní kolektiv, tak na školní prostředí. V rámci třídy by měla být dohodnuta pravidla, která budou důsledně dodržována. Vzhledem k tomu, že pro mnohé žáky je učitel vzorem jejich chování, měl by se vyhnout ironii vůči jedincům, měl by výuku přibližovat k běžnému životu, ve vhodných příležitostech využívat humoru a utvářet tak pozitivní atmosféru. Žáci jsou hodně citliví na spravedlnost, a tak pokud chce pedagog vést třídu pozitivním směrem, měl by být ke všem konzistentní.

Relativně novým fenoménem je kyberšikana, která je v rámci prevence proti šikaně neopomenutelná. Ve školním řádu by měla být jasně uvedená pravidla zacházení s informačními technologiemi. Nebezpečí internetu, a jak se na něm bezpečně chovat jsou témata, která by měla být zařazena v rámci preventivního působení na každé škole. Pedagogové by měli podporovat pozitivní používání informačních technologií. (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)

S šikanou často souvisí agresivita – další forma rizikového chování. Jak pro šikanu, kyberšikanu, tak i pro agresivitu je důležitá všeobecná primární prevence, která spočívá v budování pozitivního klima, dobrých a přátelských vztahů a důvěry. To platí ve všech vztazích, které ve školním prostředí vznikají.

Specifická primární prevence by měla být realizována i v oblasti závislostního chování, které se na základních školách ne zřídka kdy objevuje.

Prevence závislostního chování

Prevence závislostního chování zahrnuje veškeré preventivní aktivity a programy, které žáky vedou k zamezení všech negativních jevů, které souvisí s užíváním návykových látek, a to jak legálních tak nelegálních. Zároveň do této kategorie patří i nelátková závislost, jako například gamblerství či netolismus. Ministerstvo školství rozděljuje podle metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28) prevenci závislostí v rámci jednotlivých typů.

Prevence závislosti na tabáku

Ve věku, který odpovídá druhému stupni základních škol, žáci často s tabákovými výrobky experimentují a v důsledku toho formují svůj názor na kouření. Tento postoj je většinou podmíněn vrstevnickou skupinou, ve které se pohybují. Je to kritické období pro přechod mezi experimentováním, neboli příležitostným kouřením a závislostí na tabáku. V rámci prevence je proto důležité posilovat schopnost odmítnout, čelit tlaku vrstevníků a obecně upevňovat postoje, které vedou ke zdravému životnímu stylu, kam cigarety a jiné tabákové výrobky nepatří. V tomto věku však téma zachování vlastního zdraví není hlavní motivací a je doporučeno uvést i negativa kouření spojená se vzhledem. Vzhled je v tomto věku hodně prožíván. Kromě vzhledu jsou také často řešeny vztahy, například kuřácký polibek není příjemný. Další motivací by mohla být úspora peněz za cigarety. (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)

Prevence závislosti na alkoholu

Jak s tabákem, tak i s alkoholem mají žáci druhého stupně základních škol často již nějakou zkušenost, a proto je hlavním cílem prevence v tomto směru zabránit rizikovému a pravidelnému užívání alkoholu. I postoje k pití alkoholu jsou formovány na základě vlivu vrstevníků a je důležité posilovat dovednost k odmítnutí. Informace, které jsou žákům předávány, by měly být pravdivé, měla by být zmíněna negativa, ale i pozitiva s alkoholem a prožitky v opilsti spojená. Hlavním důvodem sdělení pozitiv je vlastní zkušenost žáků a v okamžiku kdy informace budou vnímat jako zkreslené a nepravdivé, odmítnou celé preventivní sdělení pro nedůvěryhodnost a nepravdu. (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28, Nešpor, 2001)

Prevence závislosti na psychoaktivních a omamných látkách

Kromě všeobecné prevence, která vede žáky ke zdravému životnímu stylu a podpoře zdraví obecně je v oblasti psychoaktivních látek důležitá informovanost žáků vzhledem k jejich věku. Jako vhodná preventivní strategie se jeví nácvik reálných situací, kdy se žáci učí odmítnout drogu. V této oblasti je preventivní strategie rozdělena do dvou

skupin. Patří sem strategie, které vedou ke snížení dostupnosti těchto látek ve škole a jejím okolí a strategie, které vedou ke snižování poptávky po těchto látkách. Tyto strategie by se měly navzájem doplňovat. (Nešpor, 2001)

Základní školy by se v primární prevenci závislosti na návykových látkách měly zaměřit zejména na preventivní strategie, které jsou účinné. Mezi tyto strategie patří například nabízení lepších možností. Jedná se zejména o aktivity, které vedou k naplnění volného času. Je vhodné, aby škola tyto aktivity přímo nabízela, nebo alespoň kontakty zprostředkovávala. Další účinnou preventivní aktivitou jsou tzv. peer programy, což jsou programy, do kterých jsou zapojeni a vedou je vrstevníci cílové skupiny. Výhodou je, že žáci s těmito osobami cítí sounáležitost a pocit porozumění. Peer aktivisté jsou na tuto činnost předem připraveni.

Škola většinou není místem, kde se jedinec s drogou setká poprvé, ale často se právě ve škole tento problém projeví. Hlavními ukazateli jsou problémy se zvládnutím učiva, problémy v chování, záškoláctví a nenadálý nezáměr o vzdělávání se. Když se takový problém objeví je spolupráce školy a rodiny velmi důležitá a v jeho počátcích mohou společně včas zakročit. Škola rodičům nabízí poradenskou pomoc a odkaz na odborné pracoviště.

Všechny tyto typy prevence koordinuje školní metodik prevence ve spolupráci s ostatními pedagogy, zejména třídními učiteli, výchovným poradcem a rodiči. Činnosti školního metodika prevence popisuje následující kapitola.

5.3 Školní metodik prevence

Školní metodik prevence zajišťuje metodickou, koordinační, informační a poradenskou činnost v oblasti rizikového chování. Mimo to zajišťuje všeobecné informace, zejména pro žáky, rodiče a učitele, týkající se rizikového chování a primární prevence v této oblasti. V rámci školy úzce spolupracuje zejména s třídními učiteli a napomáhá jim udržovat a podporovat bezpečné klima tříd a celé školy. V jeho kompetenci je tvorba a realizace primárního preventivního programu. Organizuje preventivní aktivity a programy, které předcházejí výskytu rizikového chování. Jeho úkolem je rovněž monitoring rizikových situací ve škole a jejich eliminace. Činnosti školního metodika

prevence jsou ukotveny ve vyhlášce MŠMT č. 72/2005 Sb. O poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Tato vyhláška činnosti rozděluje do třech hlavních skupin.

Metodické a koordinační činnosti

V rámci metodických a koordinačních činností školní metodik prevence koordinuje tvorbu programu primární prevence dané školy a je odpovědný za jeho realizaci. Organizuje a podílí se na realizaci preventivních aktivit, metodicky vede ostatní pedagogické pracovníky školy a dává jim návrhy na další vzdělávání v oblasti rizikového chování. Školní metodik prevence rovněž koordinuje spolupráci školy s jinými institucemi, které jsou v této oblasti aktivní. V případě potřeby kontaktuje odborné pracovníky a podílí se na intervenci. Dále vede dokumentaci školního metodika prevence a shromažďuje zprávy o činnosti.

Informační činnosti

V rámci informačních činností zjišťuje aktuální informace o problematice rizikového chování a jeho primární prevenci, o nabídkách a projektech, které jsou v této oblasti k dispozici, a tyto informace předává ostatním pedagogickým pracovníkům. Předává a prezentuje výsledky preventivních aktivit, které na škole proběhly a jejich výsledků. Průběžně aktualizuje seznam a zastoupení spolupracovníků školy, na které je možné se v případě potřeby obrátit.

Poradenská činnost

V rámci poradenské činnosti aktivně vyhledává rizikové žáky, poskytuje jim a jejich rodičům poradenské služby, zprostředkovává kontakt s příslušným pracovištěm apod. Školní metodik prevence spolupracuje s třídními učiteli a pomáhá jim zachytit varovné signály. Další jeho funkcí je příprava školního prostředí a jeho podmínek pro integraci žáků s výchovnými problémy a poruchami chování. V těchto případech je potřebná koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb školou a specializovanými školskými zařízeními.

6 Evaluace programů primární prevence

Nástrojem, jak zjistit zda je daný preventivní program efektivní a zda naplňuje cíle dlouhodobé strategie školy, je jeho hodnocení neboli evaluace. Evaluace programu primární prevence by měla být prováděna jednou ročně a měla by být součástí jak samotného preventivního programu, tak i výroční zprávy dané školy. V širším slova smyslu je evaluace soubor aktivit, které přinášejí informace o dopadech prevence na cílovou skupinu. Jedná se o systematické shromažďování, analyzování a interpretaci informací o průběhu preventivního působení a případné intervenci.

Každý primárně preventivní program, který je realizován na základní škole, je hrazen z veřejných prostředků, a tudíž by měl být hodnocen. Měla by být ověřena jeho vhodnost vzhledem k cílové skupině. Dále je důležité hodnotit, jestli je prováděn v souladu s doporučením jeho autorů, nepůsobí kontraproduktivně a splňuje stanovené cíle.

Jednou z možností evaluace, která je využita pro potřeby této práce je takový přístup, pro který je zapotřebí nejprve definovat obecná kritéria kvality a s nimi pak programy primární prevence srovnávat. (Miovský et al., 2015)

PRAKTICKÁ ČÁST

7 Cíl práce a metodologie výzkumného šetření

Diplomová práce je obecně zaměřena na problematiku rizikového chování a jeho primární prevenci v prostředí základních škol. V užší rovině se zaměřuje na efektivitu a funkčnost primárně preventivních programů a práci školních metodiků prevence.

Hlavním cílem práce je zjistit jaké preventivní strategie a programy dané školy využívají a jak jsou jejich programy primární prevence realizovány vzhledem k naplnění cílů a směrem k efektivitě.

Data pro šetření byla získána ve dvou krocích. První etapou byla obsahová analýza programů primární prevence vybraných škol. V rámci druhé etapy byly provedeny rozhovory se školními metodiky prevence vybraných škol.

Rozhovory byly prováděny za účelem doplnění informací týkajících se obsahu programu primární prevence. Dále byli školní metodici prevence dotazováni na reálně podnikané preventivní kroky a na jejich zkušenosti, s cílem získat podklady pro uvedení příkladů dobré praxe. Jedná se o kvalitativně orientované výzkumné šetření, mezi jehož výhody patří zejména jeho hloubka, otevřenost a možnost okamžité reakce a rozvíjení dané tematiky.

Prvním krokem výzkumného šetření byl výběr škol. Bylo zvoleno pět základních škol v rámci střeďočekského mikroregionu. Jedná se o malé základní školy vesnického typu, které by v rámci blízkosti měly spolupracovat a sdílet preventivní strategii. Pro lepší orientaci, přehlednost a kvůli zachování anonymity, která byla respondentům zaručena, byly školy pouze očíslovány.

Tabulka č. 2: Přehled vybraných škol

Základní škola	Počet žáků – zaokrouhleno na desítky
ZŠ č. 1	240
ZŠ č. 2	220
ZŠ č. 3	110
ZŠ č. 4	130
ZŠ č. 5	60

Zdroj: Vlastní tvorba autora

Dalším krokem byla analýza a následné hodnocení obsahové stránky programů primární prevence těchto škol. Mezi kritéria tohoto hodnocení bylo vybráno několik oblastí, jejichž přítomnost je v programech primární prevence zásadní a tvoří základ pro efektivní prevenci.

8 Komponenty obsahové analýzy

Bylo analyzováno osm konkrétních oblastí programů primární prevence škol vybraného mikroregionu. Tyto oblasti by měly obsahovat určité informace, které jsou dále uvedeny. Podle toho jak školní preventivní programy splňují tyto požadavky, byly následně hodnoceny.

První nezastupitelnou oblastí, kterou by měl obsahovat každý preventivní program je charakteristika školy. Nejedná se pouze o popis školy a lokality, ve které se nachází. Charakteristika by měla být stručná a věcná, měla by obsahovat specifika dané školy. V této části programu primární prevence by měla být, kromě popisu školy uvedena i riziková místa. To jsou místa, kde nejspíše dojde k výskytu rizikového chování a jiných nebezpečných situací, většinou se jedná zejména o prostory šaten, toalet a jiných zákoutí. Tato místa by měla být detailně zmapována a popsána v této části preventivního programu, včetně opatření, která je učiní méně rizikovými.

Další oblastí, která by měla být popsána v programu primární prevence, je souhrn vnějších zdrojů školy pro tvorbu a realizaci primární prevence. V této části preventivního programu by měla být uvedena síť institucí, odborníků a služeb, která se nachází v blízkosti dané školy a pomáhá školnímu metodikovi prevence v realizaci primární prevence. Jedná se jak o informační zdroje, tak i o metodickou podporu a odbornou pomoc v případě výskytu rizikového chování. Neměly by chybět kontakty na tyto společnosti, včetně popisu jejich zaměření.

Třetí nepostradatelnou součástí programu primární prevence je analýza výchozí situace, která je základem pro plánování cílů a následných aktivit, které vedou k jejich splnění. Jedná se o monitoring současného stavu rizik a příležitostí, ze kterého pak vychází další plánování preventivní strategie dané školy. Jedním z nejpoužívanějších a účinných nástrojů pro zmapování situace je SWOT analýza. Jednotlivé ukazatele jsou rozděleny do čtyř skupin podle tabulky níže. SWOT analýza ukazuje silné a slabé stránky a příležitosti a rizika. Je podle ní snadné zjistit, v jaké oblasti je daná škola rizikovější a které oblasti jsou naopak silné a dá se na nich postavit preventivní strategie. (Miovský et al., 2015)

Tabulka č. 3: Schéma SWOT analýzy

	Pomocné faktory k dosažení cílů	Škodlivé faktory k dosažení cílů
Vnitřní původ atributy školy	<p style="text-align: center;">Strenghts</p> <p style="text-align: center;">Silné stránky</p>	<p style="text-align: center;">Weaknesses</p> <p style="text-align: center;">Slabé stránky</p>
Vnější původ atributy okolí	<p style="text-align: center;">Opportunities</p> <p style="text-align: center;">Příležitosti</p>	<p style="text-align: center;">Threats</p> <p style="text-align: center;">Hrozby</p>

Zdroj: Vlastní tvorba autora

Kromě SWOT analýzy může být monitoring proveden i jinými metodami. Mezi ně patří například dotazníková šetření, která by měla však probíhat v průběhu celého školního roku nebo pozorování, které rovněž musí být průběžně zaznamenáváno.

Další analyzovanou oblastí školních programů primární prevence je stanovení cílů. Cíle mohou být dlouhodobé a krátkodobé. Dlouhodobé cíle jsou součástí celkové preventivní strategie školy a jsou daleko obecnější. Krátkodobé cíle jsou stanovovány vždy na jeden školní rok, a to podle potřeb dané školy. Tyto potřeby jsou zjištěny analýzou výchozí situace. Cíle by měly být konkrétní a v návaznosti na ně jsou stanovovány jednotlivé a konkrétní aktivity, které vedou k jejich splnění. Každý krátkodobý cíl by měl být určen pro konkrétní věkovou skupinu.

Aby byl cíl efektivní, musí být jeho plnění měřitelné. Každý cíl by měl mít svůj indikátor úspěšnosti, podle něžž se vyhodnotí, zda byl splněn. Pomocí pro vyhodnocení efektivnosti cílů je model SMART, podle kterého mají být cíle:

S – specifické

M – měřitelné

A – akceptovatelné

R – realistické

T – termínované

Tyto ukazatele je potřeba mezi jednotlivými cíli hledat a data systematicky sbírat a pak vyhodnocovat jejich úspěšné plnění. (Miovský et al., 2015)

Následující část programu primární prevence by měla obsahovat konkrétní aktivity, které vedou k naplnění stanovených cílů. Tyto aktivity by měly být zaměřeny na všechny věkové skupiny a rizika, která jsou v dané škole aktuální. Aktivity by měly být zajištěny pro všechny cílové skupiny, tedy žáky, pedagogy a rodiče. U každé aktivity má být uvedena charakteristika programu. Je nutné uvést na kterou cílovou skupinu je aktivita zaměřena, kdo je jejím realizátorem a organizátorem, kdy bude vykonána a jaká je její časová náročnost.

Součástí každého programu primární prevence základních škol musí být krizový plán. Krizový plán určuje konkrétní postup pracovníků školy v případě výskytu rizikového chování. Obsahuje konkrétní kroky, které má v dané situaci pedagogický pracovník provést, jak jednat a koho informovat. S krizovým plánem musí být všichni seznámeni a měl by být uložen na takovém místě, které je všem pracovníkům dostupné, aby do něj v případě potřeby mohli kdykoliv nahlédnout. Krizový plán musí být zpracován v několika podobách, a to vždy vzhledem ke konkrétnímu problému, který by se mohl vyskytnout. Jedná se o krizové plány v případě konzumace omamných a psychotropních látek, alkoholu a tabákových výrobků, nálezů nebo distribuci těchto látek, výskytu šikany, krádeže nebo vandalismu. Pro každou z těchto forem musí být realizován samostatný a konkrétní plán postupu, kterým je právě krizový plán.

Nedílnou součástí programu primární prevence je program proti šikaně, jehož existence je povinností každé školy. Tento program vytváří školní metodik prevence spolu

s programem primární prevence. Aby byl program účinný, musí být zapojeni všichni pedagogičtí pracovníci.

Školní program proti šikaně má třináct hlavních součástí.

- Škola má mít zmapovanou situaci ve škole a v jejím blízkém okolí.
- Vedení podporuje pedagogy k dalšímu vzdělávání v oblasti šikany
- Motivování pedagogů v prevenci a řešení šikany
- Ve škole je vytvořen užší realizační tým, jehož součástí je zpravidla vedení školy, školní metodik prevence, výchovný poradce, zástupce třídních učitelů, a to jak z prvního, tak z druhého stupně, zástupce školní družiny, případně školní psycholog a školní speciální pedagog.
- Ve škole je jasně definovaný postup při řešení šikany (krizový plán) a všichni pedagogičtí pracovníci jsou s ním seznámeni.
- Primární prevence probíhá kontinuálně a dlouhodobě v třídnických hodinách
- Primární prevence probíhá kontinuálně a dlouhodobě v běžné výuce
- Primární prevence probíhá kontinuálně a dlouhodobě prostřednictvím preventivních akcí a programů.
- Ve škole je funkční a zavedený ochranný systém, který zahrnuje existenci a důsledné dodržování školního řádu a dozorů.
- Probíhá dobrá spolupráce s rodiči na téma šikana, jsou o jednotlivých aktivitách informováni či se jich přímo účastní.
- Škola spolupracuje se školským poradenským zařízením
- Škola spolupracuje se školami v blízkém okolí
- Škola spolupracuje se specializovanými organizacemi. (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)

Tyto hlavní součásti jsou v kvalitním programu proti šikanování rozvedeny a popsány tak, aby byl program vhodný pro konkrétní školu. (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)

Poslední analyzovanou oblastí je evaluace programu primární prevence, která by měla být prováděna jednou ročně a měla by být součástí jak samotného preventivního programu, tak i výroční zprávy dané školy. Každý primárně preventivní program, který je realizován na základní škole, je hrazen z veřejných prostředků, a tudíž by měl být hodnocen. Je důležité hodnotit, jestli je prováděn v souladu s doporučením jeho autorů, nepůsobí kontraproduktivně a splňuje stanovené cíle. Jednou z možností evaluace je definice obecných kritérií kvality a s nimi pak programy primární prevence srovnávat. (Miovský et al., 2015)

V rámci obsahové analýzy bylo šetřeno těchto osm oblastí. Programy byly prošetřeny a bylo hodnoceno, zda v jednotlivých oblastech splňují ta kritéria, která jsou výše uvedena. Po provedení a zpracování výsledků bylo položeno školním metodikům prevence ještě několik otázek pro zjištění skutečného stavu a realizace primární prevence na vybraných školách a pro doplnění zjištěných informací

Struktura rozhovorů se školními metodiky prevence

- 1) S jakými formami rizikového chování se na vaší škole setkáváte nejčastěji?
- 2) Popište prosím nějakou konkrétní situaci, kdy se na vaší škole rizikové chování vyskytlo a jak jste tuto situaci řešili?
- 3) Jaké konkrétní aktivity vaše škola podniká v rámci prevence rizikového chování?
- 4) V jakých předmětech se v rámci běžné výuky nejčastěji věnujete prevenci rizikového chování?
- 5) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem kolegy s krizovým plánem seznamujete?
- 6) Je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence rizikového chování dostačující? Co byste změnili, zavedli?
- 7) Je spolupráce škol v mikroregionu v rámci prevence rizikového chování dostačující? Sdílíte s okolními školami příklady dobré praxe, doporučení či jinou vzájemnou metodickou pomoc?
- 8) Máte nějaké tipy na konkrétní programy, aktivity, které byste rádi doporučili a které se zdály být účinné?

Rozhovory se školními metodiky prevence, byly převedeny do textové formy a následně zpracovány a interpretovány.

9 Obsahová analýza programů primární prevence vybraných škol a rozhovory se školními metodiky prevence

Následující část práce je strukturována tímto způsobem.

Obsahová analýza programů primární prevence vybraných škol byla provedena v rámci osmi oblastí, které jsou nezbytnými náležitostmi každého takového programu. Každá škola je uvedena zvlášť a v rámci zachování anonymity jsou školy pouze číslovány. Obsahová analýza preventivních programů těchto škol je strukturována následovně:

- Organizace školy a její velikost, kterou určuje počet žáků, kteří školu navštěvují
- Charakteristika školy
- Souhrn vnějších zdrojů
- Monitoring výchozí situace
- Stanovení cílů programu primární prevence
- Soubor aktivit vedoucích k dosažení stanovených cílů
- Krizový plán
- Program proti šikaně
- Evaluace

Po obsahové analýze je uveden souhrn informací, které byly získány z jednotlivých rozhovorů se školními metodiky prevence vybraných škol. Celé rozhovory jsou přepsány do textové podoby v přílohách práce. V této kapitole jsou sepsány jako souhrn zjištěných informací. Nejprve je uvedeno, s jakým rizikovým chováním se na dané škole setkávají nejčastěji. Je uveden konkrétní případ výskytu rizikového chování včetně popisu postupu jeho řešení. Školní metodici prevence uvádějí, do jakých předmětů je na jejich škole prevence nejvíce zapojena a jaké aktivity mimo tyto předměty vykonávají. Součástí je doporučení konkrétní aktivity, která je podrobně

popsána v kapitole „Příklady dobré praxe“. Z rozhovorů je dále vytaženo na jaké úrovni školy komunikují s rodiči a zda jim tato úroveň vyhovuje, to samé je hodnoceno i ve sdílení metodických a jiných doporučení mezi školními metodiky prevence v tomto mikroregionu navzájem. Poslední oblastí, na kterou byli školní metodici prevence dotazováni, je krizový plán, jeho dostupnost a způsob jakým jsou seznamováni ostatní pedagogičtí pracovníci škol. Tyto zjištění poslouží k doplnění získaných informací z obsahové analýzy školního programu primární prevence.

ZŠ č. 1

Plně organizovaná škola nacházející se v mikroregionu středočeského kraje, kterou navštěvuje 130 žáků.

1) Charakteristika školy

Tato škola má ve svém programu primární prevence uvedenou charakteristiku školy pouze z hlediska popisu lokality, ve které se nachází. Dále zbytečně popisuje historii školní budovy, její postupné renovace a rekonstrukce. Zcela chybí popis lokality a školních budov z hlediska rizika a rizikových míst. Popis školy tedy není vůbec propojen s prevencí a rizikovým chováním.

2) Souhrn vnějších zdrojů

Škola má v programu primární prevence uveden seznam odborných pracovišť pro péči o žáky školy, včetně telefonických a emailových kontaktů.

3) Monitoring výchozí situace

V úvodu dokumentu je seznam náležitostí programu primární prevence, včetně analýzy výchozí situace. To je však jediná zmínka o této povinné části. Poté v dokumentu zcela chybí.

4) Stanovení cílů

Škola nemá stanoveny žádné cíle, ani dlouhodobé, ani krátkodobé. Školní vzdělávací program neobsahuje školní preventivní strategii, kde by se dlouhodobé cíle měly promítnout.

5) Preventivní aktivity

Jednotlivé preventivní aktivity a plán práce školního metodika prevence jsou rozděleny systematicky podle jednotlivých čtvrtletí. Aktivity jsou popsány. Daná škola uvádí, pro kterou cílovou skupinu jsou určeny a kdo je bude realizovat. Jediné co chybí, jsou aktivity, do kterých by mohli být zapojeni i rodiče žáků této školy.

V prvním čtvrtletí probíhá porada všech pedagogů o výskytu rizikového chování a účinných nebo naopak neúčinných formách primární prevence. Probíhá pravidelné šetření klimatu školy, tříd i vztahů mezi pedagogy formou dotazníků. Školní metodik prevence monitoruje a upozorňuje na potencionální oběti rizikového chování. Na začátku školního roku probíhá seznamovací třídní kurz pro žáky 6. tříd. Tento kurz pomáhá žákům v adaptaci na nové prostředí. Školní metodik prevence si vede své vlastní portfolium, a to od 6. do 9. ročníku. Zaznamenává situace, kdy rizikové chování již proběhlo a formu jakou bylo řešeno, jednotlivé aktivity, které se uskutečnily a jejich kvalitu a účinnost. Ve škole je umístěna nástěnka školního metodika prevence, která je v průběhu celého školního roku aktualizována a obměňována podle aktuálních potřeb a situací. Žákům je k dispozici i schránka důvěry.

V druhém čtvrtletí probíhají aktivity podle návrhu žáků. Pro 4., 5. a 6. ročník je naplánována beseda na téma vztahy a šikana, kterou zajišťuje školní metodik prevence ve spolupráci s výchovným poradcem a jednotlivými třídními učiteli. Pro žáky 8. ročníku je naplánována exkurze do blízkého domova důchodců.

Na třetí čtvrtletí má škola naplánované aktivity zaměřené na problematiku závislostního chování. Škola reaguje na předchozí období a v rámci průběžného monitoringu zjišťuje, že je potřeba více zapojit žáky z prvního stupně. Na toto období jsou naplánované besedy, pro 6. ročník – kouření a alkohol, beseda je vedena školním metodikem

prevence. Pro 7. ročník – návykové látky, beseda je vedena školním metodikem prevence. Pro 8. ročník – kriminalita dětí a mládeže, beseda je vedena Policií ČR. Pro 9. ročník – trestně právní odpovědnost, beseda je vedena Policií ČR. Pro 9. ročník je organizována i beseda na téma rodičovství a následky užívání drog, vedena lékařem.

Ve čtvrtém čtvrtletí, škola připravuje další ročník seznamovacího kurzu. Probíhá peer program pro žáky z prvního stupně, který je vedený připravenými žáky druhého stupně na téma osobní bezpečí a návykové látky. Žáci 5. ročníku stráví jeden vyučovací den na druhém stupni. Tento den je organizovaný jako příprava na změnu, která nastane přechodem na druhý stupeň základní školy.

Každý měsíc v průběhu celého školního roku posílá školní metodik prevence krátký dotazník všem učitelům, a to z důvodu zjištění klima jednotlivých tříd a možnosti včasné intervence.

6) Krizový plán

Vybraná škola má krizový plán zpracovaný jako samostatný dokument. Je rozdělen podle jednotlivých forem rizikového chování. Tyto formy jsou nejdříve popsány, a pak jsou teprve uvedeny jednotlivé kroky postupu při jejich výskytu. Popis jednotlivých forem do krizového plánu nepatří. Krizový plán má být přehledný, aby byl zaměstnanec školy, který rizikové chování objeví schopen okamžité a správné reakce, včetně kontaktování správných osob či institucí. Toto jednání musí být velmi rychlé. Tento krizový plán je tedy nevyhovující.

7) Program proti šikaně

V tomto případě je program proti šikaně součástí krizového plánu, i když to není krizový plán. Program proti šikaně je souhrnem aktivit, které se realizují v rámci prevence. Jeho součástí je i krizový plán na rozdíl od samotného krizového plánu, který již není prevencí ale okamžitou intervencí v případě výskytu rizikového chování. Z hlediska obsahové stránky program proti šikaně této školy odpovídá tomu, jak by měl vypadat.

8) Evaluace

Evaluace není součástí programu primární prevence. Zmínka o primární prevenci této školy je v její výroční zprávě, ale ani tam není zhodnocena. Jedná se pouze o výčet výchovných problémů, které se v uplynulém školním roce udály. Škole tedy chybí vyhodnocení stanovených cílů, aktivit, které v daném roce proběhly. Není zhodnoceno celkové naplnění a reálná funkčnost programu primární prevence.

Informace získané z rozhovoru se školním metodikem prevence

Z rozhovoru se školním metodikem prevence této školy vyplynulo, že nejčastější formou rizikového chování, se kterou se setkávají, je záškoláctví. Školní metodička prevence popisuje situaci, kdy žák sedmé třídy úmyslně zanedbával školní docházku. Pro vyřešení tohoto případu byla svolána výchovná komise a případová konference všech pedagogických pracovníků. Situaci, ale nebylo lehké vyřešit, jelikož je žák ze sociálně slabší rodiny a spolupráce s ní nebyla možná. Škola situaci nakonec řešila ve spolupráci s orgánem sociálněprávní ochrany dětí. Nyní chlapec školu navštěvuje pravidelně bez výraznější absence.

Nejvíce škola primární prevenci zapojuje do předmětů výchovy ke zdraví, výchovy k občanství, prvouky a třídnických hodin. Mimo to jsou organizovány preventivní programy v rámci celého školního roku, žáci jezdí na lyžařské a adaptační pobyty. Adaptační pobyty by škola doporučila a podrobněji budou popsány v následující kapitole „Příklady dobré praxe“.

Spolupráci s rodiči hodnotí pozitivně, upozorňuje, že záleží na typu rodiny a jejím rodinném zázemí. S okolními školami oficiálně nesdílí své zkušenosti a doporučení v rámci prevence. Krizový plán je uložen v ředitelně a ve sborovně, to znamená, že je přístupný všem a pedagogové jsou s ním seznamováni v rámci porad.

ZŠ č. 2

Plně organizovaná škola nacházející se v mikroregionu střeďočekského kraje, kterou navštívuje 140 žáků.

1) Charakteristika školy

Charakteristika škola v tomto programu primární prevence spočívá v popisu lokality, ve které se daná škola nachází, popisu školy a k ní patřících budov. Z hlediska prevence je zde popsáno, jak se mezi jednotlivými budovami žáci pohybují a kdo má při těchto přesunech dozor a zodpovědnost za jejich bezpečnost. V programu chybí popis rizikových míst ve škole a v dané lokalitě.

2) Souhrn vnějších zdrojů

V programu je uvedena samostatná kapitola „Kontakty s jinými organizacemi“, ale jedná se pouze o výčet názvů organizací, se kterými škola spolupracuje. Chybí kontaktní údaje a specializace těchto subjektů.

3) Monitoring výchozí situace

K analýze výchozí situace využívá škola průzkum pomocí anket, podle jejich vyhodnocení pak upravuje jednotlivé cíle a v návaznosti na ně i aktivity. Součástí této části je i výčet jednotlivých rizikových jevů, které se na škole vyskytly a postup jak byly řešeny, to by mělo být spíše součástí evaluace. Dále je zde uvedeno několik aktivit a úspěšných preventivních programů, které se v této škole každý rok opakují.

4) Stanovení cílů

Škola má v programu primární prevence rozděleny jednotlivé cíle do třech základních skupin, a to na dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé. Ty jsou pak ještě rozděleny podle cílových skupin, pro které jsou určeny – pedagogové, žáci, rodiče.

Dlouhodobé a střednědobé cíle této školy jsou obecné a nekonkrétní, například posilování zdravého sebevědomí, účast rodičů na akcích školy, další vzdělávání pedagogických pracovníků v rámci primární prevence.

Krátkodobé cíle, které jsou nezbytnou součástí každého programu primární prevence, by měly být psány již konkrétněji, avšak tomu tak není. Jako krátkodobé cíle má škola uvedeno vedení třídnických hodin, týmovou spolupráci, vypracování seznamu spolupracujících institucí, aktivní zapojování se do grantů v rámci prevence. To nejsou krátkodobé cíle, nejsou konkrétní, jsou to rovněž cíle dlouhodobé.

5) Preventivní aktivity

Souhrn plánovaných aktivit na daný školní rok v programu zcela chybí. Preventivní působení je zde popsáno velmi obecně. Pro žáky prvního stupně je prevence naplánována pouze ve výuce, a to v hodinách prvouky a přírodovědy. Na druhém stupni převážně ve výchově ke zdraví a občanské výchově, pro druhý stupeň jsou organizovány besedy, přednášky, referáty a projekty. Mimo výuku se jedná o akce školy nebo třídy, soutěže, výlety, volnočasovou činnost a školní samosprávu. Konkrétní preventivní programy popsány nejsou.

6) Krizový plán

Škola má vypracovaný pouze krizový plán při výskytu šikany, který je součástí programu proti šikaně. Krizový plán pro ostatní formy rizikového chování není součástí programu primární prevence.

7) Program proti šikaně

Je součástí programu primární prevence a obsahuje všechny náležitosti včetně krizového plánu.

8) Evaluace

Preventivní program této školy obsahuje kapitolu s názvem „Hodnocení cílů MPP“. Kapitola se zaměřuje zejména na hodnocení krátkodobých a střednědobých cílů. Vždy je uveden konkrétní cíl a následuje jeho hodnocení. Všechny uvedené cíle jsou hodnoceny kladně s výjimkou zapojování se do grantů k prevenci. Tohoto cíle škola nedosáhla z finančních důvodů. Škola nemá volné finanční prostředky a v rámci těchto grantů je nutná finanční spoluúčast.

V evaluaci chybí hodnocení proběhlých aktivit a popis výchovných problémů, včetně postupu a zhodnocení jejich řešení.

Informace získané z rozhovoru se školním metodikem prevence

Z rozhovoru se školním metodikem prevence vyplynulo, že nejčastěji vyskytovanou formou rizikového chování na této škole je agresivita, která je řešena domluvou.

Prevence je nejčastěji zařazována do předmětů, jako je prvouka, přírodověda a občanská výchova. Dále ve škole organizují různé preventivní programy a besedy, ze kterých bylo doporučeno Besedárium, se kterým je škola spokojená. Preventivní projekt Besedárium bude popsán v následující kapitole. Škola je také zapojena do projektu Jeden svět a pravidelně ji navštěvuje Policie ČR se svými preventivními programy.

Spolupráce s rodiči se zdá být dostačující. Spolupráce a sdílení informací s ostatními školními metodiky prevence je také vyhovující.

Krizový plán je uložen pouze u ředitele školy, a tak k němu v případě potřeby a nepřítomnosti ředitele nemají pedagogové přístup. Pedagogové jsou s ním seznamováni na poradách.

ZŠ č. 3

Plně organizovaná škola nacházející se v mikroregionu středočeského kraje, kterou navštěvuje 120 žáků.

1) Charakteristika školy

Vzhledem k tomu, že tato základní škola prochází rekonstrukcí, učí se v mnoha budovách, které jsou různě rozmístěny po obci. Charakteristika školy se zabývá právě popisem těchto budov. Absolutně chybí popis rizikových míst, kterých je vzhledem k takovému rozložení mnohem více, než za standardních podmínek. Škola tedy vůbec není popsána z hlediska možného výskytu rizikového chování a jeho prevence. Zároveň také chybí popis lokality, ve které se škola nachází a s ní spojených rizik.

2) Souhrn vnějších zdrojů

Škola má uvedeno na koho se v situacích, kdyby se vyskytlo rizikové chování anebo je reálná jeho hrozba, obrátit a koho kontaktovat. Součástí programu primární prevence je i adresář, kde jsou uvedeny názvy jednotlivých doporučovaných institucí, včetně kontaktu na ně.

3) Monitoring výchozí situace

V této kapitole programu primární prevence škola seznamuje s aktivitami, které na škole v současnosti probíhají, jako například program „Nenech to být“, který je zaměřen na šikanu nebo „Obědy pro děti“, což je program financování obědů pro žáky ze sociálně slabších rodin. V analýze současného stavu, chybí šetření o výchozí situaci, není zde uvedena žádná metoda, pomocí které by bylo monitorováno jakým oblastem rizikového chování se věnovat více, jaké aktivity jsou úspěšné apod. Z tohoto vyplývá, že škola nemá na čem stavět při tvorbě cílů programu primární prevence.

4) Stanovení cílů

Škola během stanovování cílů vychází ze školní preventivní strategie a uvádí krátkodobé cíle pro daný školní rok. Mezi tyto cíle patří předcházení šikaně, podpora pozitivního klima školy i jednotlivých tříd, upevňování morálních hodnot a lpění na dodržování zásad slušného chování, blokace nevhodných webových stránek v rámci školy. V rámci prevence kyberšikany zákaz používání mobilních telefonů, upevňování spolupráce mezi školou a rodiči, vedení žáků ke smysluplnému využívání volného času, podpora vztahu ke zdraví a svému tělu, předcházení vlivu médií a reklam, zaměření na trestně právní odpovědnost a upozorňování na rizika spojená s užíváním návykových látek, předčasným zahájením sexuálního života, hraním hazardních her a jinými závislostmi. Další cíle školy jsou spojeny s ochranou životního prostředí a poskytování první pomoci.

5) Preventivní aktivity

Tato základní škola má své aktivity rozděleny na tři části, a to podle cílové skupiny, na kterou jsou aktivity zaměřeny. Mezi ně patří prevence směřem k žákům, prevence směřem k rodičům a prevence směřem k pedagogům.

Prevence směřem k žákům je dále rozdělena na oblast výuky, kde jsou témata vedoucí k předcházení rizikového chování zařazeny v školním vzdělávacím programu, a to zejména v rámci výchovy ke zdraví, občanské výchovy, přírodopisu a výtvarné výchovy. Dále škola zdůrazňuje důležitost vedení třídnických hodin, které jsou realizovány podle potřeby, minimálně však jednou za měsíc. Během těchto hodin jsou řešeny vztahy ve třídách a je podporováno pozitivní sociální klima tříd. Další oblastí, která směřuje k žákům, jsou jednotlivé aktivity realizované formou besed a interaktivních seminářů, konkrétní aktivity však v programu uvedeny nejsou. V neposlední řadě škola uvádí i nabídku využití volnočasových aktivit, které sama poskytuje.

Prevence směřem k rodičům zahrnuje nutnost dostatečného informování o dění v rámci školy a školních akcí, včetně možnosti kontaktování školního poradenského pracoviště. Během školního roku škola pořádá společné aktivity pro rodiče a žáky, konkrétní forma ale uvedena není.

Prevence směřem k učitelům spočívá v dalším vzdělávání pedagogických pracovníků v rámci prevence rizikového chování, informovanost všech pedagogů o realizaci primární prevence a možnost konzultace se školním poradenským pracovištěm.

6) Krizový plán

Je součástí programu primární prevence a obsahuje konkrétní kroky postupu při konzumaci tabákových výrobků v prostorách školy, konzumaci alkoholu a omamných psychotropních látek v prostorách školy, nálezů alkoholu či omamné psychotropní látky u žáka. Dále řešení krádeže a vandalismu a řešení hazardního hraní. Ve všech těchto oblastech je krok po kroku napsán postup jak se zachovat a danou situaci řešit, komu ji nahlásit a jak provést záznam.

7) Program proti šikaně

Program proti šikaně je rovněž součástí programu primární prevence. V tomto programu je zmapována současná situace týkající se šikany a rizika jejího vzniku. Je uvedeno, kdo patří do tzv. užšího realizačního týmu a je zde popsán jeho společný postup. Škola uvádí několik typů situací, které je schopna zvládnout sama a kdy je zapotřebí externí intervence. Součástí programu proti šikaně je i krizový plán v případě jejího výskytu. Program má všechny náležitosti.

8) Evaluace

Hodnocení je věnována samostatná kapitola v programu primární prevence. Je uveden výčet uplynulých aktivit, včetně jejich popisu. Chybí jejich hodnocení. Dále popisuje výchovné problémy, včetně postupu a hodnocení jejich šetření. V dokumentu chybí zhodnocení naplňování stanovených cílů této školy pro daný školní rok,

Informace získané z rozhovoru se školním metodikem prevence

Nejčastěji vyskytovanou formou rizikového chování této školy je agresivita a záškoláctví. Školní metodička prevence popisuje problematiku vztahů ve třídě, kdy se objevují prvky agresivního chování. Pravidelně je dáván sociometrický dotazník, který vyhodnocuje třídní učitelka a na základě výsledku je pak rozebrán s metodikem prevence a konkrétními žáky. Po dokončení pohovorů následuje práce metodika prevence s celou třídou. Pokud se vyskytnou závažná zjištění, následuje pohovor s rodiči a na pedagogické radě je dán podklad pro výchovné opatření. Těmto žákům je doporučováno navštěvovat školního psychologa, ale to záleží na rozhodnutí rodičů.

Prevence je nejčastěji zařazena do výuky v předmětech výchovy ke zdraví, občanské výchovy a tělesné výchovy. Ve škole jsou pravidelně organizovány třídnické hodiny, které slouží k identifikaci problémů. Žáci jsou seznámeni, že s jakýmkoli problémem se mohou obrátit na třídní učitelku nebo školního metodika prevence. Pravidelně probíhá dotazníkové šetření. Škola spolupracuje s externími organizacemi, ze kterých by doporučila společnost Magdaléna, o. p. s., jejíž činnost bude popsána v následující kapitole.

Spolupráci s rodiči hodnotí jako nedostačující, ale i přes mnoho pokusů o nápravu se nedaří. Stejně nedostatečnou vnímá i spolupráci s okolními školami v rámci prevence, ale vzhledem k velké časové náročnosti si realizaci takové spolupráce nedokáže představit.

Krizový plán je uložen v ředitelně školy, takže není vždy dostupný všem. Pedagogové jsou s ním seznamováni na poradách.

ZŠ č. 4

Plně organizovaná škola nacházející se v mikroregionu středočeského kraje, kterou navštěvuje 110 žáků.

1) Charakteristika školy

Škola popisuje lokalitu, ve které se nachází, chválí dostupnost této školy hromadnou dopravou. Nezapomíná na popis krizových míst, zejména velmi frekventované silnice, která leží v blízkosti školy. Chybí však popis budovy školy a rizikových míst v jejím interiéru.

2) Souhrn vnějších zdrojů

Součástí programu primární prevence této školy je seznam vnějších zdrojů, včetně kontaktů a odkazů na webové stránky jednotlivých institucí.

3) Monitoring výchozí situace

V dokumentu zcela chybí.

4) Stanovení cílů

Škola má své cíle rozděleny na dlouhodobé a krátkodobé.

Mezi dlouhodobé cíle uvádí budování pozitivního klima školy, pomocí prevence předcházet rizikovým projevům chování a v případě jejich vzniku schopnost okamžité reakce, dále vedení žáků k osvojování zásad správné komunikace a slušného chování.

Mezi krátkodobé cíle této školy patří budování pozitivního klima třídy, realizace pravidelných třídnických hodin, mapování potřeb pomocí dotazníků, zvýšení spolupráce školního metodika prevence a školního psychologa s třídními učiteli a spolupráce s městskou policií v rámci dopravní výchovy.

5) Preventivní aktivity

Škola nemá ve svém programu uvedeny konkrétní aktivity, které by vedly k naplňování stanovených cílů. V kapitole, která by mohla být považována za souhrn aktivit, které má škola naplánované pro daný školní rok, jsou pouze přeformulovány cíle, např. budeme provádět takové aktivity, které povedou k budování pozitivního třídního klimatu atp.

6) Krizový plán

Je rozdělen do několika zásadních oblastí, při kterých je potřeba okamžitě jednat právě podle daného krizového plánu. Tato škola má vypracované krizové plány pro konzumaci tabákových výrobků, konzumaci alkoholu, konzumaci omamných a psychotropních látek, nález těchto látek a jejich distribuci.

Krizové plány má škola napsané v souvislém textu, který není rozdělen ani na odstavce. Je tedy velmi nepřehledný a přehlednost krizového plánu je absolutní základ.

7) Program proti šikaně

Škola nemá zpracovaný program proti šikaně.

8) Evaluace

V dokumentu zcela chybí. Není ani součástí výroční zprávy.

Informace získané z rozhovoru se školním metodikem prevence

Z rozhovoru se školním metodikem prevence vyplynulo, že nejčastější formou rizikového chování, které se na této škole vyskytuje je agresivita a ubližování si skrz sociální sítě. Metodická prevence upřesňuje, že se nejedná o kyberšikanu, ale o situace, které by k ní mohly směřovat. Podrobně pak přibližuje situaci, kdy si dívka ze sedmé třídy založila falešný profil na sociálních sítích a napadla jinou dívku. Napadená dívka vše včas oznámila a škola situaci řešila ve spolupráci s rodiči. Bylo odhaleno, že problém nebyl jen mezi těmito dívkami, ale v rámci celé třídy. Ve třídě byla provedena intervence formou práce školního psychologa. Iniciátorce bylo uděleno výchovné opatření a situace ve třídě byla dále ve spolupráci s rodiči pozorována. Školní metodická prevence hodnotí situaci jako vyřešenou.

Pedagogové se prevencí věnují nejčastěji v předmětech výchovy ke zdraví a výchovy k občanství. Na prvním stupni je to tělocvik a prvouka. Minimálně jednou týdně jsou vedeny třídnické hodiny, kde žáci mají prostor vyjádřit se k případným problémům. Dále jsou realizovány besedy a interaktivní programy. Škola pořádá lyžařský výcvik a vícedenní školní výlety. Jako doporučené aktivity uvádí TEPfaktor a Revolution train, které jsou podrobněji popsány v následující kapitole.

V oblasti spolupráce školy s rodinou školní metodická prevence uvádí, že vždy záleží na konkrétní rodině. S některými rodiči je spolupráce složitější, ale s většinou rodin škola spolupracuje bezproblémově. Uvítala by větší spolupráci a sdílení informací mezi školními metodiky prevence, ale konkrétní formu si neumí představit. Také uvádí, že neví, kdy by se tato spolupráce měla realizovat, vzhledem k vytíženosti školních metodiků prevence.

Krizový plán je součástí programu primární prevence školy a je uložen u ředitele školy. Ve zkrácené verzi, formou myšlenkové mapy je umístěn ve sborovně, a tak k němu mají všichni pedagogové v případě potřeby přístup.

ZŠ č. 5

Malotřídní škola nacházející se v mikroregionu středočeského kraje. Škola má pouze první stupeň a žáci od 1. do 5. ročníku jsou rozděleni do tří tříd. Tuto školu navštěvuje 60 žáků.

1) Charakteristika školy

Škola má v této kapitole primárního preventivního programu popsanou svou organizaci malotřídní školy prvního stupně. Nijak nepopisuje lokalitu ani budovu školy a její okolí. Nezmiňuje žádná riziková místa, ačkoli obec protíná velmi frekventovaná silnice. Předpoklad je, že by toto rizikové místo mělo být v programu primární prevence uvedeno, ale tato skutečnost chybí. Mimo jiné má tato škola školní jídelnu na druhé straně obce, a tak i přesun žáků mezi budovami by byl třeba preventivně zajistit a tuto problematiku uvést i ve školním primárně-preventivním programu

2) Souhrn vnějších zdrojů

Škola uvádí seznam externích zdrojů včetně kontaktních údajů.

3) Monitoring výchozí situace

Výskyt rizikového chování je ve škole sledován průběžně. Není žádný nástroj typu analýzy či dotazníků, který by výchozí situaci nějak mapoval. Zde škola uvádí, že mezi riziková místa školy patří WC a šatny, ale nijak nepopisuje důvody a opatření, která by snížila jejich rizikovost.

4) Stanovení cílů

Škola má rozděleny cíle na dlouhodobé a krátkodobé.

Mezi její dlouhodobé cíle patří například prohlubování vědomí žáků o rizikových projevech chování, podpora spolupráce a soudržnosti školy a rodiny v rámci této problematiky, vedení žáků ke správným formám komunikace a chování. Podpora pozitivního klima tříd a školy, vedení žáků k nenásilné formě řešení konfliktu, podporování zdravého sebevědomí a umění zvládat stresové situace.

Mezi krátkodobé cíle školy patří stmelování třídních kolektivů, spolupráce pedagogů při pomoci problémovým žákům, monitoring potřeb v rámci prevence, podpora spolupráce školního poradenského pracoviště, spolupráce školy a organizací v obci a jejím okolí, podněcování volnočasových aktivit, organizace aktivit, které vedou ke spolupráci s rodinou a řešení aktuálních problémových situací.

5) Preventivní aktivity

Škola během roku pořádá několik besed s okolními organizacemi a několik projektových dnů v rámci školy. Mezi ně patří projekt s názvem „Jak vidí svět ti, co nevidí“, „Obec pro všechny“, „Vánoce v evropských zemích“. Další aktivity, které škola ve svém programu primární prevence uvádí je stanovování třídních pravidel, jež nazývají třídní desatero, den země, nebo tvorba školního časopisu.

Aktivity v programu primární prevence této školy, ale nejsou nijak blíže popsány, chybí informace o času konání, odpovědné osobě za realizaci a popis v čem daná aktivita spočívá.

V této kapitole škola ještě uvádí zapojení preventivního působení do výuky jednotlivých předmětů a témat v těchto předmětech.

6) Krizový plán

Je součástí programu primární prevence. Škola má popsáno několik krizových plánů a některé z nich jsou méně obvyklé. Typickými krizovými plány každé školy je plán co

dělat když je v prostorách školy konzumován, nalezen nebo distribuován alkohol, tabákový výrobek či omamná a psychotropní látka. Mezi méně obvyklé krizové plány patří plán při výskytu krádeže, při vandalismu nebo vzniku škody.

7) Program proti šikaně

Je rovněž součástí programu primární prevence. Tento program splňuje všechny náležitosti a je rozčleněn následovně. Nejprve popisuje co je to šikana a přibližuje její jednotlivé druhy. Je zaměřen i na varovné signály a obsahuje krizový plán při řešení šikany, a to jak počáteční formy, tak i pokročilé. Jeho součástí jsou i nápravná opatření, která budou při výskytu šikany užita. Uvádí jak a kdy je potřeba spolupráce se specialisty včetně kontaktů na ně.

8) Evaluace

Evaluace není součástí programu primární prevence, ale je tvořena jako samostatný dokument. Škola uvádí cíle, které měla pro uplynulý školní rok stanovené a hodnotí je. Dále uvádí výčet dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v rámci prevence, kterého se jednotliví pedagogové zúčastnili. Část je věnována hodnocení spolupráce školy a rodičů, která je na podle evaluace na velmi dobré úrovni. Školní metodická prevence popisuje zájmové kroužky, které proběhly včetně počtu žáků, které je pravidelně navštěvovali. Je uveden i seznam akcí, které se uskutečnily včetně jejich krátkého zhodnocení. Evaluace primární prevence této školy je vyčerpávající.

Informace získané z rozhovoru se školním metodikem prevence

Jako nejčastější vyskytovanou formu rizikového chování školní metodická prevence uvádí problémové chování spojené s agresivitou, ale vzhledem k tomu, že škola nemá druhý stupeň, není toto chování tak závažné. S agresivitou se setkává spíše u chlapců, kteří se často perou a velmi vulgárně mluví.

Preventivní aktivity a témata jsou nejčastěji zařazovány do předmětu prvouky. Dále probíhají na škole školní projekty s preventivní tematikou a besedy. Jako nejúčinnější a nejvydařenější prevenci označuje projekt s názvem „Jak vidí svět, ti co nevidí“. Tento projekt bude popsán v následující kapitole.

Spolupráci s rodiči hodnotí jako dobrou. Spolupráci s ostatními školními metodiky prevence si nedovede představit právě z důvodu velikosti školy a absence druhého stupně.

Krizový plán má škola uložen v ředitelně a pedagogové jsou s ním seznamováni na poradách. Vzhledem k tomu, že je krizový plán uložen pouze v ředitelně, nemají k němu pedagogičtí pracovníci v případě potřeby přístup.

10 Shrnutí výsledků

Z výzkumného šetření vyplynulo, že nejčastějšími rizikovými jevy, se kterými se školy v daném mikroregionu setkávají, je agresivita a záškoláctví. Na všech školách tyto problémy byly řešeny standardním způsobem, a zdá se, že byly vyřešeny.

Dále z výzkumného šetření vyplynulo, že žádná z vybraných škol daného mikroregionu nemá dokonale vypracovaný program primární prevence. Každá chybí v některé ze stěžejních náležitostí. Velkým nedostatkem se ukázala být charakteristika školy. Většina programů pouze školu popisuje, ale provázanost s prevencí, rizikovým chováním a rizikovými místy chybí.

Další částí, ve které mají školy velký prostor k úpravám, je krizový plán, který je vypracováván velmi složitě a tak je často nepřehledný. Z rozhovorů pak vyplynulo, že některé školy ho ani nemají přístupný v případě potřeby.

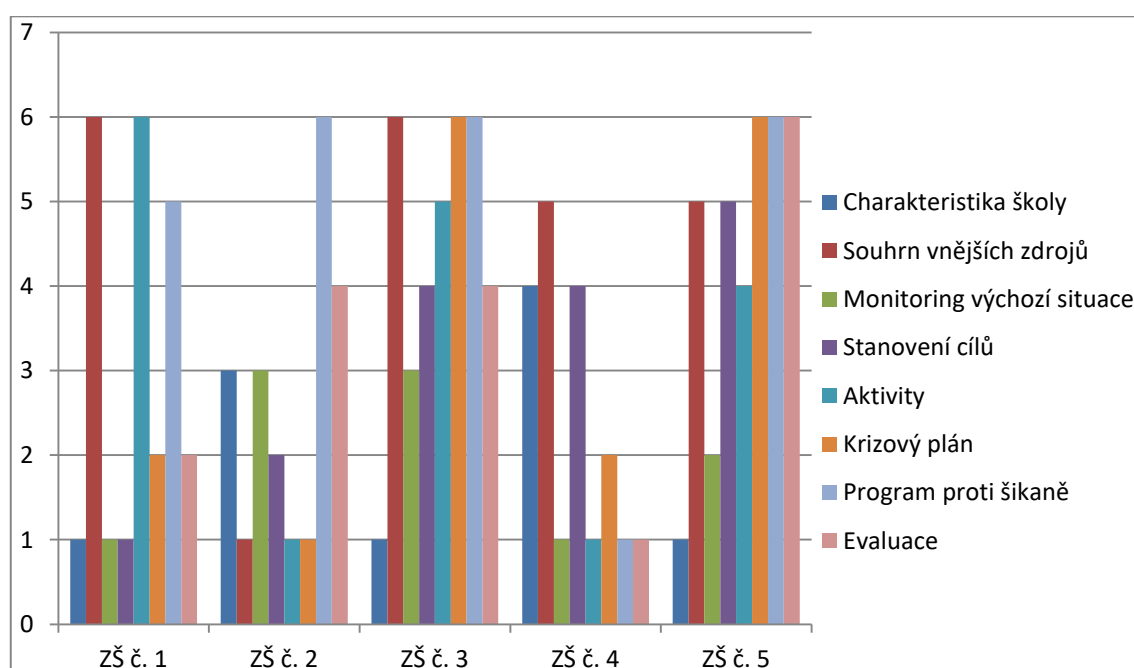
V oblasti cílů by školy měly mít krátkodobé cíle popsány podrobněji. Často není velký rozdíl mezi cíli krátkodobými a dlouhodobými. Na cíle by měly navazovat aktivity, které rovněž nejsou konkrétně popsány, natož aby bylo uvedeno, kdy budou provedeny a kdo je bude realizovat.

Chyby se našly ve všech oblastech, ale po rozhovorech se školními metodiky prevence vyplynulo, že je prevence prováděna svědomitě. Doporučením je úprava školních preventivních programů, aby svědomitost byla patrná i v nich i vzhledem k tomu, že podléhají kontrole české školní inspekce a ta vyvozuje závěry vykonávané prevence

podle nich. K tomuto by měla být nápomocná kvalitní evaluace programů primární prevence.

Následující graf názorně ukáže, v jakých oblastech programů primární prevence školy nejvíce chybují. Školám byly udělovány body, za úspěšnost v dané oblasti. Jeden bod byl nejméně, tzn. nevyhovující, šest bodů bylo nejvíce, to znamená, že není potřeba nic měnit.

Graf č. 1: Přehled výsledků obsahové analýzy

Zdroj: Vlastní tvorba autora

Z rozhovorů se školními metodiky prevence byly získány tipy a doporučení na preventivní aktivity, se kterými mají dobré zkušenosti.

11 Příklady dobré praxe

Příklady dobré praxe byly vytaženy z rozhovorů se školními metodiky prevence. V některých případech byly informace jasné a popis aktivit je pouze přeformulován. V případě rozhovorů, kdy popis daných aktivit a programů jasný nebyl, byly informace doplněny z webových stránek daných organizací, kde jsou jejich programy detailně popsány.

Adaptační pobyty

Zaměření: nespecifická prevence

Cílová skupina: žáci 6. ročníků ZŠ

Cíle programu: budování pozitivních vztahů, rozvoj spolupráce, posilování kolektivu, příprava na změnu

Popis programu:

Adaptační pobyty probíhají na začátku šesté třídy, jako vstupu na druhý stupeň. Na druhý stupeň často přicházejí noví žáci, třídu čeká změna, budou se častěji střídat učitelé a každý z nich má jiné požadavky, přibývá učení a s ním i vlastní zodpovědnost. Je to náročné období v životě žáka základní školy. Adaptační pobyty jsou tomuto uzpůsobeny a pomáhají žákům posilovat třídní kolektiv, seznamují je se změnami, které nastanou. Žáci se seznámí s učiteli, kteří je budou učit i z jiného hlediska a nejen na půdě školy.

V rámci adaptačního pobytu, jsou s žáky hrány různé hry na posilování důvěry, budování kolektivu, schopnost spolupráce a vzájemné tolerance, čímž dochází k předcházení pozdějšího rizikového chování.

Besedárium

Zaměření: nespecifická prevence

Cílová skupina: žáci mateřských, základních a středních škol

Cíle programu: rozvoj komunikace, budování vztahů v třídních kolektivech, respektování pravidel

Popis programu:

Pod pojmem Besedárium se skrývá soubor interaktivních a hravých programů pro žáky mateřských, základních a středních škol. Nabízejí vzdělávací programy, projektové dny a výukové plakáty. Kromě toho je možné realizovat i únikové hry.

Mezi programy pro základní školy patří nejen preventivně orientované programy, ale i programy vzdělávací, kde však prevence není vyloučena, protože ve všech dochází k rozvoji spolupráce a správné komunikace.

Jako čistě preventivně orientovaný program Besedárium nabízí projekt s názvem „Rozumíme si?“, který pracuje s nejčastějšími problémy v třídních kolektivech. Těmito problémy jsou nefunkční komunikace, prostředí třídy a nerespektování pravidel. Nejprve probíhá příprava ve spolupráci s učitelem, poté seznámení žáků s pravidly a příběhem, následuje práce s příběhem, hledání jeho řešení a nakonec závěrečná reflexe s žáky. Učitelům je poskytnuta i zpětná vazba práce s danou třídou a případná doporučení následné péče. ([online]. [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.besedarium.cz/rozumime-si/>)

Magdaléna o. p. s.

Zaměření: specifická prevence zaměřena dle výběru

Cílová skupina: žáci 6. – 9. ročníků ZŠ

Cíle programu: dle výběru programu; budování vztahů, posilování sebevědomí, bezpečné partnerské vztahy, prevence závislosti, uvědomění si vlastní odpovědnosti

Popis programu:

Magdaléna o. p. s. je nezisková organizace, která kromě služeb pro dospělé nabízí i všeobecnou primární prevenci pro žáky základních škol. S žáky tato organizace pracuje systematicky s ohledem na jejich věk. Program je návazný, a proto je ideální ho realizovat od šesté do deváté třídy základní školy. Program se skládá ze dvou bloků po třech vyučovacích hodinách pro každou třídu jednou za školní rok. Témata z nabídky vybírá společnost ve spolupráci s poptávkou školy.

Nabídka Magdalény o. p. s. pro základní školy:

1. Pro šestou třídu: Emoce a co s nimi, Sebevědomí, Vztahy ve třídě, Kyberšikana a virtuální svět a Legální návykové látky.
2. Pro sedmou třídu: Co je pro mě důležité?, Komunikace aneb řešení konfliktů, Kluci a holky – dva jiné světy, Proč s tím někdo vlastně začíná?, Virtuální svět a já, Kolik (si sebe)vážím
3. Pro osmou třídu: Moje hranice a pravidla, Co je větší riziko?, Partnerské vztahy a sex, Jiné závislosti, Kolik nálepek máš, tolikrát jsi člověkem
4. Pro devátou třídu: Co teď?, Návykové látky a zákon, Jak můžu pomoci já a jak pomáhají jiní, Everydayhero ([online]. [cit. 2020-04-16]. Dostupné z: <http://www.magdalena-ops.eu/cz/primarni-prevence/programy-pro-zaky-a-studenty/preventivni-programy-pro-zaky>)

TEPfactor

Zaměření: nespecifická prevence

Cílová skupina: žáci 6. – 9. ročníků ZŠ

Cíle programu: rozvoj spolupráce, tolerance, posilování schopnosti a touhy pomáhat druhým

Popis programu:

TEPfactor je zážitkový park, který je umístěn nedaleko středočeského města Sedlčany. Prostředí tohoto zábavného parku připomíná jeskyni. Žáci jsou rozděleni do skupin po 3 – 5 hráčích a čeká je plnění úkolů. V TEPfactoru je 25 místností, z toho 5 bonusových, ke kterým je potřeba získat kód. Indicie k rozluštění kódu žáci sbírají plněním úkolů v základních 20 místnostech. Úkoly, které žáci plní jsou rozděleny do základních čtyř kategorií. Jsou to úkoly na fyzickou kondici, logiku, zručnost a trpělivost. Když se hráčům povede splnit všech 25 místností, získávají pirátský poklad.

V rámci této hry se žáci učí spolupráci, respektu a toleranci k druhým. Během plnění úkolů postupně přicházejí na to, že každý člověk vyniká v něčem jiném, v jiné oblasti, a tak je každý z nich pro tým nepostradatelný. Každou místnost a každý úkol v ní musí splnit všichni členové týmu společně, proto tato hra rozvíjí u žáků i schopnost být druhým nápomocný.

Je vhodné po návratu s žáky rozebrat právě tyto schopnosti a dovednosti, které si během hry osvojují, aby došlo k uvědomění a ukotvení.

Revolution train

Zaměření: specifická prevence – návykové látky

Cílová skupina: žáci 6. – 9. ročníků ZŠ

Cíle programu: posilování schopnosti odmítnutí, nácvik odmítnutí, bezpečné partnerské vztahy, prevence závislosti, uvědomění si vlastní odpovědnosti

Popis programu:

Revolution train, jinak řečeno protidrogový vlak. Jedná se o vlakovou soupravu, která je přizpůsobena pro daný projekt. Její základnou je dejvické nádraží v Praze, odkud dojíždí do různých míst po České republice, ale i Německu a Polsku. Vlak je celý průchozí a jeho hlavním zaměřením je protidrogová prevence.

Vlakem provází průvodce. Jedná se o multimediální interaktivní projekt, který zapojuje všechny smysly. Celým vlakem žáky provází krátký film, který je rozdělen na několik částí. Film pojednává o skupině mladých lidí, kteří hazardují s alkoholem a drogami. Po každé promítnuté části filmu je vlak svými kulisami uzpůsoben tak, že se ve filmu žáci ocitají a zkouší danou část zahrát jinak a dohrát tak, jak by si představovali, že by příběh měl pokračovat.

V Revoution train se žáci setkávají s autonehodou způsobenou zdrogovaným řidičem, s celou ve vězení, která ho pak čekala, s bytem narkomanů a dalšími prostředími, které jsou spojené s životem drogově závislých.

Revolutiontrain má i řadu návazných programů.

Jak vidí svět, ti co nevidí?

Zaměření: specifická prevence – tolerance osob se zdravotním postižením

Cílová skupina: žáci 1. – 5. ročníků ZŠ

Cíle programu: uvědomění si co je to handicap, rozvoj sociálního cítění a empatie, rozvoj touhy pomáhat druhým

Popis programu:

Projekt s názvem „Jak vidí svět, ti co nevidí?“ je originálně zpracovaný projekt dané školy. Spočívá v tom, že si žáci všemi možnými způsoby zkusí svět osob se zrakovým postižením. Projekt je realizován v rámci jednoho vyučovacího dne. Žáci si mají možnost vyzkoušet různé pomůcky pro zrakově postižené, mají k dispozici brýle, které simulují různé oční vady. Navzájem si pomáhají, zkoušejí jeden druhého vést a plní společně různé úkoly.

Tento projekt byl inspirován žákyní se zrakovým postižením, která se na jeho tvorbě sama podílela.

Příklady dobré praxe uvádí i Aujezská (2012). Zaměřuje se nejen na žáky, ale i na rodiče a pedagogy. Zahrnuje tak všechny cílové skupiny, na které by měl být školní program primární prevence zaměřen. Mimo zaměření, cílové skupiny a cílů programu uvádí i jeho časovou náročnost a poskytovatele. Celkově je pak celý doporučovaný program rozebrán a následně vyhodnocen.

12 Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak je ve skutečnosti realizována primární prevence na základních školách, ve srovnání s tím, co mají uvedeno ve svých programech primární prevence. Dále bylo výzkumné šetření zaměřeno na to, s jakými typy rizikového chování se školní metodici prevence setkávají nejčastěji a jaké aktivity, které na daných školách realizují, by doporučili z hlediska jejich úspěšnosti a účinnosti.

V teoretické části byla popsána současná terminologie rizikového chování a jeho prevence v oblasti školství, konkrétně základních škol.

Praktická část popisuje výzkumné šetření, které bylo provedeno ve dvou etapách. Nejprve byla realizována obsahová analýza programů primární prevence škol z vybraného mikroregionu. Po provedení obsahové analýzy byly realizovány rozhovory se školními metodiky prevence vybraných škol, které zjištění z obsahové analýzy upřesnily. Z rozhovorů byly vtaženy podstatné informace. Kompletně přepsané rozhovory jsou v přílohách.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že školy nemají sestavený školní program primární prevence dle požadavků platných legislativních dokumentů a doporučení MŠMT a u všech škol se našly podstatné chyby. Často se ukázalo, že školy plní plány a realizují aktivity, které v programu primární prevence nemají uvedené a naopak, také často v programu primární prevence uvádí aktivity, které realizovány nejsou.

Velký prostor pro nápravu se objevil u krizových plánů škol, které jsou napsány nepřehledně a nejsou v případě potřeby dostupné všem. Školní metodici prevence uvedli, že s krizovým plánem seznamují na poradách, ale i jeho stálá dostupnost je velmi důležitá. Každý pedagog, který odhalí rizikové chování, musí postupovat podle krizového plánu, a to z důvodu, aby byla daná záležitost správně vyřešena. K tomuto správnému jednání by měl mít návod, kterým je právě krizový plán, a ten musí být při výskytu krizové situace dostupný všem.

Úspěšnou oblastí obsahové analýzy školních preventivních programů se ukázala být oblast, která se věnuje prevenci šikany. Program proti šikaně má většina škol zpracovaný se všemi náležitostmi, který takový program musí mít.

Z rozhovorů se školními metodiky prevence vyplynulo, že nejčastěji vyskytovanou formou rizikového chování v daném mikroregionu je agresivita a záškoláctví. Uvedli několik konkrétních situací, včetně postupů jak je řešili. Z rozhovorů vyplynulo, že situace byla vždy vyřešena, v některých případech s pomocí externích organizací.

Školní metodici prevence uvedli, že spolupráce školy a rodiny je na dobré úrovni, ale vždy záleží na rodině. Větší spolupráci mezi školními metodiky prevence navzájem by někteří uvítali, ale není to v jejich časových a kapacitních možnostech.

Diplomová práce se dále zaměřuje na shrnutí výsledků a popisuje několik příkladů dobré praxe, které školní metodici prevence v rozhovorech popsali. Tato doporučení se mohou stát inspirací všem metodikům prevence.

Vzhledem k minimálnímu výskytu závažných forem rizikového chování se primární prevence škol v daném mikroregionu ukazuje jako úspěšná.

13 Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Klasifikace závislostí.....	21
Tabulka č. 2: Přehled vybraných škol.....	42
Tabulka č. 3: Schéma SWOT analýzy.....	44
Obrázek č. 1: Pyramida potřeb.....	23
Graf č. 1: Přehled výsledků obsahové analýzy.....	66

14 Zdroje

- 1) AUJEZKÁ, Anna, ŠIRŮČKOVÁ, Michaela, ed. *Příklady dobré praxe programů školní prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-91-0.
- 2) BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.
- 3) BRICHČÍN, Milan. *Mládež - drogy - společnost*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997. Studia paedagogica (Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta). ISBN 80-86039-20-x.
- 4) BURDOVÁ, Eva a Jan TRAXLER. *Bezpečně na internetu*. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK), 2014. ISBN isbn978-80-904864-9-2
- 5) CSÉMY, Ladislav, KALMAN, Michal a Jana VAŠÍČKOVÁ, ed. *Zdraví a životní styl dětí a školáků*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3409-4.
- 6) ČECH, Ondřej a Nicole ZVONÍČKOVÁ. *Možnosti prevence rizikového chování dětí*. České Budějovice: Theia - krizové centrum, 2017. ISBN 978-80-904854-5-7.
- 7) ČECH, Ondřej a Nicole ZVONÍČKOVÁ. *Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň?*. České Budějovice: Theia - krizové centrum, 2017. ISBN 978-80-904854-4-0.
- 8) ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0.

- 9) ECKERTO VÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: ComputerPress, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.
- 10) KAJANOVÁ, Alena. *Sociální patologie: vybrané kapitoly*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2014. ISBN 978-80-7394-449-0.
- 11) KALINA, Kamil. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, c2003. Monografie (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-05-6.
- 12) KALINA, Kamil. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1411-6.
- 13) KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x.
- 14) KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-123-1.
- 15) KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4861-9.
- 16) KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7178-945-3.
- 17) LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.

- 18) MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
- 19) MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.
- 20) MIOVSKÝ, Michal, Roman GABRHELÍK, Miroslav CHARVÁT, Lenka ŠŤASTNÁ, Lucie JURYSTOVÁ a Veronika MARTANOVÁ. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.
- 21) MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.
- 22) NEŠPOR, Karel. *Jak překonat hazard: prevence, krátká intervence a léčba*. Praha: Portál, 2011. ISBN isbn978-80-262-0009-3.
- 23) NEŠPOR, Karel. *Vaše děti a návykové látky*. Praha: Portál, 2001. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN isbn80-7178-515-6.
- 24) *Primární prevence sociálně patologických jevů v pedagogické praxi: sborník přednášek pro školní metodiky protidrogové prevence a prevence sociálně patologických jevů*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1998. ISBN 80-7044-681-1.

- 25) PTÁČEK, Radek. *Poruchy chování v dětském věku*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-81-4.
- 26) ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.
- 27) SIXTA, Jiří, Jan TRAXLER a Eva BURDOVÁ. *Zdravé klima, aneb, Prevencí rizikového chování si vytvoříme "domeček", kde nám bude dobře*. Příbram: Elrond, 2012. ISBN 978-80-260-2332-6.
- 28) SMÉKAL, Vladimír a Petr MACEK, ed. *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister&Principal, 2002. Psychologie (Barrister&Principal). ISBN 80-85947-83-8.
- 29) SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.
- 30) ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry pro zvládnání agresivity a neklidu*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-689-6.
- 31) ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 2003. Psychologická setkávání. ISBN 80-7254-360-1.
- 32) ŠVEC, Jakub, Simona JEŘÁBKOVÁ a Veronika TESAŘOVÁ. *Jak se bránit drogám a předcházet závislostem: kurz osobnostní a sociální výchovy pro žáky 2. stupně ZŠ*. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-26-5.
- 33) VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4.

- 34) WILLIAMS, Robert, Beverly L. WEST a Robert I. SIMPSON. *Prevence problémového hráčství: komplexní přehled důkazů a zjištěné dobré praxe*. Praha: Úřad vlády České republiky, c2014. Monografie (Úřad vlády České republiky). ISBN 978-80-7440-096-4

Zákony a vyhlášky

- 1) Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Praha, 2019. Dostupné on-line na http://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf [cit. 2020-03-25].
- 2) Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším a jiném vzdělávání (561/2004 Sb.) ve znění účinném od 15. 2.2019. Dostupné on-line na <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019> [cit. 2020-03-25].
- 3) Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže: Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28. Dostupné on-line na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>[cit. 2020-03-25].
- 4) Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění účinném od 1. 1. 2020. Dostupné on-line na <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlasky-ke-skolskemu-zakonu>[cit. 2020-03-25].

Internetové zdroje

- 1) [online]. [cit. 2020-04-16]. Dostupné z: <http://www.magdalena-ops.eu/cz/primarni-prevence/programy-pro-zaky-a-studenty/preventivni-programy-pro-zaky>
- 2) [online]. [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://www.besedarium.cz/rozumime-si/>

15 Přílohy

15.1 Transkripce rozhovorů se školními metodiky prevence

Rozhovory se školními metodiky prevence byly přepsány do textové podoby. Klíčové informace, které byly použity, jsou v textu barevně zvýrazněny.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA č. 1

1) S jakými formami rizikového chování se na vaší škole setkáváte nejčastěji?

Nejvíce je to **záškoláctví**.

2) Popište prosím nějakou konkrétní situaci, kdy se na vaší škole rizikové chování vyskytlo a jak jste tuto situaci řešili?

Řešili jsme případ **chození za školu** u chlapce ze sedmé třídy. Byla svolána **výchovná komise a případová konference všech pedagogických pracovníků školy**. Žák pochází ze sociálně slabší rodiny, a tak vyřešení problému ve spolupráci s rodinou nepadlo na úrodnou půdu. Pak jsme byli nuceni **kontaktovat OSPOD** a další řešení provádět ve spolupráci s ním. Chlapec nakonec pod nátlakem (nebo nechci říkat nátlakem, ale rozumíte mi) ze strany OSPOD **školu navštěvuje pravidelně**.

3) Jaké konkrétní aktivity vaše škola podniká v rámci prevence rizikového chování?

Organizujeme různé preventivní programy v rámci celého školního roku, pak začleňujeme témata prevence **do výuky. Pořádáme lyžařské kurzy a adaptační pobyty**.

4) V jakých předmětech se v rámci běžné výuky nejčastěji věnujete prevenci rizikového chování?

Nejvíce je to **výchova ke zdraví, výchova k občanství, prvouka a třídnické hodiny**.

5) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem kolegy s krizovým plánem seznamujete?

Je uložen **v ředitelně a ve sborovně, seznamujeme na poradách.**

6) Je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence rizikového chování dostačující? Co byste změnili, zavedli?

Záleží na konkrétním případě, typu rodiny a rodinného zázemí, ale **celkově jsou vztahy rodin a školy pozitivní.**

7) Je spolupráce škol v mikroregionu v rámci prevence rizikového chování dostačující? Sdílíte s okolními školami příklady dobré praxe, doporučení či jinou vzájemnou metodickou pomoc?

S ostatními školami **oficiálně nesdílíme.**

8) Máte nějaké tipy na konkrétní programy, aktivity, které byste rádi doporučili a které se zdály být účinné?

Adaptační pobyty, pořádáme každý rok na začátku šesté třídy. Vzhledem k tomu, že budova prvního stupně se nachází jinde než budova druhého stupně a často k nám právě do šestého ročníku nastupují žáci z blízké malotřídni školy, slouží tyto adaptační kurzy **na seznámení žáků mezi sebou a s druhým stupněm.** Dozví se, jak to na druhém stupni funguje, seznámí se s učiteli. Mimo jiné **vznikají mezi žáky přátelské vztahy a vazby a předcházíme tak rizikovému chování.**

ZÁKLADNÍ ŠKOLA č. 2

1) S jakými formami rizikového chování se na vaší škole setkáváte nejčastěji?

Agresivita.

- 2) Popište prosím nějakou konkrétní situaci, kdy se na vaší škole rizikové chování vyskytlo a jak jste tuto situaci řešili?

Chlapci se z osmé třídy se prali, naštěstí jsme vyřešili domluvou.

- 3) Jaké konkrétní aktivity vaše škola podniká v rámci prevence rizikového chování?

Preventivní programy a besedy.

- 4) V jakých předmětech se v rámci běžné výuky nejčastěji věnujete prevenci rizikového chování?

Prvouka, přírodověda, občanská výchova

- 5) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem kolegy s krizovým plánem seznamujete?

Je uložen **u ředitele školy** a seznamuji s ním kolegy **na poradách**.

- 6) Je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence rizikového chování dostačující? Co byste změnili, zavedli?

Je **dostačující**. Pár neshod se samozřejmě vyskytlo, ale nic bych neměnila.

- 7) Je spolupráce škol v mikroregionu v rámci prevence rizikového chování dostačující? Sdílíte s okolními školami příklady dobré praxe, doporučení či jinou vzájemnou metodickou pomoc?

Ano, **každý rok** se jako **metodici prevenci setkáváme** a dostáváme instrukce a doporučení. Je to **dostačující**.

- 8) Máte nějaké tipy na konkrétní programy, aktivity, které byste rádi doporučili a které se zdály být účinné?

Jeden svět, policejní prevence, Besedárium.

Besedárium je program, který má mnoho možností a nabídek, vše je na internetu.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA č. 3

1) S jakými formami rizikového chování se na vaší škole setkáváte nejčastěji?

Nejčastěji se setkáváme se **záškoláctvím a agresivitou**

2) Popište prosím nějakou konkrétní situaci, kdy se na vaší škole rizikové chování vyskytlo a jak jste tuto situaci řešili?

Problematika vztahů ve třídě, kdy se objevují prvky agresivního chování a slovní osočování. Dáváme **dotazník na vztahy ve třídě, TU vyhodnotí tento dotazník a na základě výsledků hovoří TU a MP s konkrétními žáky**. Po dokončení pohovorů pohovoří MP se třídou. Pokud se vyskytnou závažná zjištění, **následuje pohovor s rodiči žáka, žáků a TU předloží pedagogické radě návrh na kázeňský postih**. Dále podle rozhodnutí rodičů navštěvují žáci školního psychologa na několika sezeních.

3) Jaké konkrétní aktivity vaše škola podniká v rámci prevence rizikového chování?

Pravidelné třídnické hodiny slouží k identifikaci problémů. Žáci vědí a využívají toho, že mohou kdykoliv přijít za TU nebo MP a své problémy jim sdělit. Máme ověřené **programy**, které pravidelně využíváme **od externích institucí**. Dále celoškolní dotazníkové šetření.

4) V jakých předmětech se v rámci běžné výuky nejčastěji věnujete prevenci rizikového chování?

Teoreticky ve všech, máme program, Co dělat když,... a základní témata jsou zařazována do výuky pravidelně. Z předmětů, kde je to vhodné, uvádím. **VZ, OV, TV**

5) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem kolegy s krizovým plánem seznamujete?

Krizový plán je uložen **v ředitelně školy, seznamujeme na poradách**

6) Je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence rizikového chování dostačující? Co byste změnili, zavedli?

Není, vyzkoušeli jsme mnoho, ale nic se 100% neujalo.

7) Je spolupráce škol v mikroregionu v rámci prevence rizikového chování dostačující? Sdílíte s okolními školami příklady dobré praxe, doporučení či jinou vzájemnou metodickou pomoc?

Ne, ale nenapadá mě jak realizovat vzhledem k už tak vysoké **pracovní vytíženosti** metodiků prevence

8) Máte nějaké tipy na konkrétní programy, aktivity, které byste rádi doporučili a které se zdály být účinné?

Programy Magdalény, Policie ČR

Od Magdalény pravidelně realizujeme prevenci pro druhý stupeň. Mají rozdělena témata podle tříd. Program probíhá formou diskuzí, žáci jsou interaktivně zapojováni, mohla bych jen doporučit.

Besedy od Policie jsou taky moc hezké, buď mají svá témata podle tříd, ale je možné se s nimi domluvit i na tom co je potřeba realizovat.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA č. 4

1) S jakými formami rizikového chování se na vaší škole setkáváte nejčastěji?

Nejčastěji je to **agresivita a ubližování si skrz sociální síť**. Nechtěla bych to úplně nazývat kyberšikanou, ale jsou to situace, které k ní směřují.

2) Popište prosím nějakou konkrétní situaci, kdy se na vaší škole rizikové chování vyskytlo a jak jste tuto situaci řešili?

V sedmé třídě si jedna **dívka založila falešný profil na sociálních sítích** a slovně napadala jinou dívku. Tvrdila jí, že je neoblíbená, sprostě jí nadávala a nakonec i vyhrožovala. Štěstím bylo, že napadená dívka vše okamžitě oznámila své matce, která záležitost okamžitě začala řešit přes školu. Netrvalo dlouho a dívka s falešným profilem **byla odhalena**. Co se k nám dostalo tak vím, že jsme neřešili jen ve škole, ale matky dívek z této třídy se scházeli i mimo školu a pak s námi spolupracovali. Nakonec bylo odhaleno, že to nebyl problém jen mezi těmito dívkami, ale že je celá třída rozdělena na dvě dívčí skupiny, které toto dělají. **Ve třídě byla provedena intervence formou práce školního psychologa na podporování třídního kolektivu a dívky, která byla podle zjištění iniciátorem, byla udělena důtka ředitele školy.** Toto se stalo začátkem školního roku, třída byla dále pozorována. Jsem přesvědčená, že se situace vyřešila a dívky se dokonce staly kamarádkami.

3) Jaké konkrétní aktivity vaše škola podniká v rámci prevence rizikového chování?

Jsou vedeny **třídnické hodiny**, a to minimálně jednou týdně, i když se nejedná o celou hodinu, třídní učitelka s dětmi každý týden hovoří o situaci ve třídě a škole. Prevence je v průběhu celého školního roku zařazována do **běžné výuky**. Jsou pořádány **besedy, interaktivní programy, škola jezdí pravidelně do TEPfaktoru, pořádáme lyžařské kurzy a vícedenní školní výlety.**

4) V jakých předmětech se v rámci běžné výuky nejčastěji věnujete prevenci rizikového chování?

Nejčastěji je to určitě **výchova ke zdraví, výchova k občanství**, na prvním stupni pak **prvouka a tělocvik**. Ale určitě i **přírodopis a dějepis**.

5) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem kolegy s krizovým plánem seznamujete?

Krizový plán je součástí preventivního programu školy a je uložen **v ředitelně. Ve sborovně** je na nástěnce jeho zkrácená verze. Tato verze vypadá jako **myšlenková mapa** a je stručně a přehledně rozdělená podle jednotlivých kroků při nutnosti zásahu.

6) Je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence rizikového chování dostačující? Co byste změnili, zavedli?

Jak kdy, a jak ve které rodině. Někdy je to složité a rodiče na školu hází všechnu špínu, ale **s většinou rodičů spolupracujeme bezproblémově.**

7) Je spolupráce škol v mikroregionu v rámci prevence rizikového chování dostačující? Sdílíte s okolními školami příklady dobré praxe, doporučení či jinou vzájemnou metodickou pomoc?

Myslím, že bychom mohli více spolupracovat a to právě ve sdílení dobré praxe.

Na druhou stranu si neumím představit jak to realizovat a hlavně kdy.

8) Máte nějaké tipy na konkrétní programy, aktivity, které byste rádi doporučili a které se zdáli být účinné?

Jednoznačně **TEPfaktor.**

Tep Faktor je blízko Sedlčan, je to hra, říká se jí také česká pevnost Boyard. Je umístěna ve staré továrně. **Smyslem té hry je splnit úkoly v různých místnostech**, které jsou rozděleny do čtyř kategorií, jsou to úkoly na bystrost, zručnost, sílu a obratnost. Hraje se v týmech, nejčastěji po čtyřech. Žáci se v rámci té hry učí spolupracovat, přijdou na to, že **každý vyniká v něčem jiném, a tak je každý nezastupitelnou součástí týmu.** Musí si **vzájemně pomáhat**, protože jinak úkoly nesplní. Je skvělé, když najednou

spolupracují ti, kteří běžně ne. Když se z TEPfaktoru vracíme, následně s žáky právě toto **rozebíráme, aby si uvědomili, co se naučili**, že nešlo jen o dobytí pokladu.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA č. 5

1) S jakými formami rizikového chování se na vaší škole setkáváte nejčastěji?

Problémové chování spojené s **agresivitou**.

2) Popište prosím nějakou konkrétní situaci, kdy se na vaší škole rizikové chování vyskytlo a jak jste tuto situaci řešili?

Vzhledem k tomu, že nemáme druhý stupeň, nemáme ani závažné formy rizikového chování, ale **setkáváme se s agresivitou, a to spíše u chlapců**. Jedná se o starší ročníky, tak od té třetí třídy. **Často se perou a je hrozné jak vulgárně mluví**.

3) Jaké konkrétní aktivity vaše škola podniká v rámci prevence rizikového chování?

Školní projekty, zařazení do výuky, besedy.

4) V jakých předmětech se v rámci běžné výuky nejčastěji věnujete prevenci rizikového chování?

Nejvíce v **prvouce**, ale když se to hodí tak vlastně všude.

5) Kde máte uložený krizový plán, kdo k němu má přístup? Jakým způsobem kolegy s krizovým plánem seznamujete?

V ředitelně a seznamuji na poradách.

6) Je spolupráce rodiny a školy v rámci prevence rizikového chování dostačující? Co byste změnili, zavedli?

Ano, s rodiči je dobrá spolupráce.

7) Je spolupráce škol v mikroregionu v rámci prevence rizikového chování dostačující? Sdílíte s okolními školami příklady dobré praxe, doporučení či jinou vzájemnou metodickou pomoc?

Nesdílíme. Zájem bych i měla, ale vzhledem k tomu že nemáme druhý stupeň nevím, jak by tato doporučení vypadala.

8) Máte nějaké tipy na konkrétní programy, aktivity, které byste rádi doporučili a které se zdáli být účinné?

Projekt Jak vidí svět ti, co nevidí.

Tento projekt jsme začali realizovat, když k nám do školy chodila zrakově postižená dívka, která nás k tomu vlastně navedla – byl to její nápad, ukázat ostatním jak to vidí ona. V rámci tohoto projektu si děti pomocí **různě upravených pomůcek, brýlí, šátků zkouší jaké je to ve světě nevidomých. Navzájem si pak pomáhají**, jeden dělá oči druhému. Tento projekt velmi **podporuje vzájemnou spolupráci a solidaritu.**